МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **СТИЛІСТИКА ГУМОРУ У АНЕКДОТАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ТЕМАТИКИ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0354-н
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша - німецька
освітньо-професійної програми Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (німецька мова, англійська мова)
Шевцова Олена Петрівна

Керівник к.ф.н., доц. Вапіров С. Ю.
Рецензент к.ф.н., доц. Мамедова А.І.

Запоріжжя - 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра німецької філології, перекладу та світової літератури
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька
Освітньо-професійна програма Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (німецька мова, англійська мова)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
німецької філології, перекладу
та світової літератури
к.ф.н., доц. Вапіров С. Ю.
«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ШЕВЦОВОЇ ОЛЕНИ ПЕТРІВНІ
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Стилістика гумору у анекдотах професійної тематики
Керівник кваліфікаційної роботи (проекту),
Вапіров Сергій Юрійович, к.ф.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «13» березня 2025 року № 398-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 17.11.2025
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
вихідні дані спираються на праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених теорії комічного (М. Бахтін, І. Сніховська) і лінгвокультурній природі гумору (О. Бєлова, Е. Бартмінський). Ураховано підходи до аналізу стереотипів, їхнього культурного походження та ролі в комунікації (В. Карасик, В. Химик). Опрацьовано роботи, що пояснюють механізми мовної гри, каламбуру та когнітивного сприйняття жарту (Behaghel, Nilsen). Також враховано дослідження німецькомовного побутового анекдоту і професійних стереотипів (Бассай, Баландіна, Линчак), що створило теоретичне підґрунтя для аналізу мовних засобів репрезентації образу професій у німецьких анекдотах.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): -визначити, у чому полягає своєрідність німецькомовного анекдоту професійної тематики та чому він є релевантним матеріалом для

лінгвістичного аналізу; -пояснити, як сучасні наукові підходи трактують комічне, мовну гру та стереотипи, і які з них є продуктивними для аналізу побутового гумору; -розглянути, як у німецьких анекдотах формуються та репрезентуються образи окремих професій та які мовні засоби забезпечують їх стереотипізацію; -описати, які мовні інструменти сприяють виникненню гумористичного ефекту та як вони взаємодіють у структурі анекдоту;
-показати, які риси мовлення та комунікативної поведінки приписуються героям-представникам професій, і як вони формують комічний образ;-з'ясувати, що впливає на сприйняття й «розпізнавання» гумору адресатом і які умови забезпечують успішне декодування жарту.

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Вапіров С.Ю., к.ф.н., доц.	15.03.2025	15.03.2025
Розділ 1	Вапіров С.Ю., к.ф.н., доц.	04.09.2025	04.09.2025
Розділ 2	Вапіров С.Ю., к.ф.н., доц.	30.09.2025	30.09.2025
Висновки	Вапіров С.Ю., к.ф.н., доц.	18.10.2025	18.10.2025

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

6. Дата видачі завдання 05.03.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз	березень -квітень 2025	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	березень 2025	виконано
3.	Написання вступу	березень 2025	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2025	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень2025	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2025	виконано

7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2025	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2025	виконано
9.	Захист	грудень 2025	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ О. П. Шевцова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник _____ С.Ю.Вапіров
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С.Ю Вапіров
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 75 стор., 74 джерела.

Об’єктом дослідження у нашій роботі виступають німецькомовні анекдоти, у яких відображено образи професій та взаємодію суспільства з носіями цих ролей.

Предметом аналізу є мовні механізми, через які формується комічне представлення професійних персонажів.

Мета роботи полягає у з’ясуванні ролі мовних засобів у формуванні та відтворенні стереотипних образів представників окремих професій - зокрема поліцейського, юриста, політика, лікаря, програміста та викладача - у німецькомовному побутовому гумористичному дискурсі.

Теоретичне підґрунтя дослідження сформовано на основі праць українських і зарубіжних науковців, що вивчають природу комічного (М. Бахтін, І. Сніховська) та лінгвокультурні аспекти гумору (О. Белова, Е. Бартмінський). Для пояснення професійних образів враховано підходи до інтерпретації стереотипів, їхнього культурного походження та ролі у комунікації (В. Карасик, В. Химик).

Окрему увагу приділено роботам, які описують механізми мовної гри, каламбуру та особливості когнітивного сприйняття жартів (Behaghel, Nilsen). Важливо, що у цих дослідженнях гумор розглядається не як розвага, а як спосіб відтворення соціального досвіду і прихованих цінностей.

Також використано студії, присвячені німецькомовному анекдоту і професійним стереотипам (Вассай, Баландіна, Линчак), що створює методологічну основу для аналізу мовних засобів побудови комічного образу професій у німецьких текстах.

Ці теоретичні положення дозволяють поєднати структурний аналіз анекдоту із культурною інтерпретацією сміху, що важливо для подальшого дослідження.

У результаті встановлено, що образи представників згаданих професій мають виразну лінгвокультурну маркованість. Вони відтворюють як оцінні уявлення суспільства, так і механізми комічного реагування. Більшість виявлених характеристик має іронічну або критичну тональність.

Гумористичний ефект у німецьких анекдотах виникає через співпрацю кількох чинників: тематичної рамки, оцінного спрямування, зіткнення норми та реальності, а також мовної гри, що включає каламбури, метафори, елементи мовного алогізму та чорного гумору.

Ключові слова: *побутовий анекдот; мовний комізм; професійний стереотип; сміхова композиція; прагматика гумору.*

ЗМІСТ

ВСТУП ……8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОБУТОВОГО АНЕКДОТУ……12

1.1.Категорія комічного у фокусі лінгвістики…….....12

1.2. Побутовий анекдот як різновид гумористичного дискурсу …….16

1.3. Мовна гра як стратегія актуалізації гумору у тексті…….....23

РОЗДІЛ 2 . КУЛЬТУРНО-МОВНІ ПАРАМЕТРИ НІМЕЦЬКИХ АНЕКДОТІВ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПРОФЕСІЙНЕ ПОВСЯКДЕННЯ……...30

2.1. Соціолінгвістичне трактування професійного стереотипу……30

2.2. Комічна інтерпритація образу поліцейського в побутових анекдотах….35

2.3. Комічне осмислення професійного образу юриста……....44

2.4. Гумористичне конструювання образу політика та викладача……..54

2.5. Гумористична репрезентація образу лікаря……....65

2.6. Особливості формування стереотипного образу ІТ-фахівця……70

ВИСНОВКИ ……76

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ …….....81

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ……86

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ…….....87

ZUSAMMENFASSUNG 88

ВСТУП

Питання природи комічного вже тривалий час привертає увагу гуманітаристики. Його досліджують філологи, соціологи та психологи, адже комізм виявляється складним і багатовимірним явищем. Комічне поступово перетворилося на міждисциплінарний об’єкт аналізу, привертаючи увагу стилістичних студій, когнітивного мовознавства, лінгвокультурології та прагмалінгвістики. Зростання інтересу до вербалізації комічного пов’язане з тенденціями сучасного мовознавств, а саме:

- спрямованістю наукових інтересів на вивчення комунікативної й прагматичної діяльності людини.

- виникненням і розвитком когнітивного напрямку в мовознавстві, який ставить у центр уваги процеси мислення, пізнання та їхнє віддзеркалення в мові. Цим обумовлюється **актуальність** презентованого дослідження.

Гумор – це не просто гра слів, а ментальний та соціальний акт, що ґрунтується на спільному досвіді. Комічність проявляється тільки тоді, коли адресат розуміє закладений у висловленні смисл. Він є індикатором колективної ментальності. Він дозволяє суспільству вербалізувати фрустрації, страхи та упередження, пов'язані з тими, хто має владу чи виконує важливі соціальні функції. Сміх виступає як захисна реакція або форма неформального соціального контролю.

Дослідження мовного комізму (мовної гри, метафори, перебільшення тощо) є цілком виправданим у межах лінгвокультурного підходу.Ця парадигма стверджує, що мовні аспекти (зокрема, способи створення комізму) не є випадковими. Вони регулюються та мотивуються глибинними ментальними параметрами етносу [Nilsen, 1978, P. 15]. Наприклад,

використання специфічних для німецької мови складних слів (Komposita) для створення жарту відображає особливості німецького мислення.

Гумор професійної сфери черпає свій матеріал безпосередньо з людського досвіду. Анекдоти про лікарів, юристів чи програмістів зафіксовані в реальному контексті їхньої взаємодії з суспільством. Мовний комізм, таким чином, є вербалізацією цього досвіду, перетворюючи соціальну напругу чи типові ситуації на жарт.

У дослідженні об'єктом виступає німецькомовний побутовий анекдот професійної тематики, оскільки саме в цьому жанрі найбільш наочно проявляються культурні уявлення про соціальні ролі.

Предметом дослідження є мовні засоби, за допомогою яких анекдот формує та відтворює образи представників певних професій і закріплює їх у свідомості носіїв мови.

Тема роботи пов'язана з аналізом того, як гумористичний жанр анекдоту функціонує як механізм репрезентації професійних стереотипів у німецькій культурі та які мовні стратегії забезпечують цей процес.

Метою дослідження є з'ясувати, яким чином мовні інструменти та стилістичні прийоми беруть участь у створенні комічних моделей таких соціальних ролей, як поліцейський, юрист, політик, лікар і програміст, та які функції ці образи виконують у межах сміхового дискурсу.

Досягнення поставленої мети потребувало реалізації **завдань**, що мають як теоретичний, так і аналітичний характер.

Зокрема, необхідно було:

- опрацювати сучасні лінгвістичні концепції комічного і визначити місце анекдоту в системі мовних жанрів;
- уточнити зміст поняття «професійний стереотип» і його значення для лінгвокультурного аналізу;
- окреслити характерні риси образів зазначених професій, простежити їх ідеологічне й соціальне наповнення;

- а також проаналізувати мовні прийоми та когнітивні процеси, за допомогою яких у текстах анекдотів відтворюється комічний ефект та репрезентуються професійні ролі.

Наукова новизна дослідження визначається комплексним описом професійних образів у німецькомовному побутовому анекдоті та у встановленні взаємозв'язку між стереотипними моделями й мовними засобами їх реалізації. У роботі запропоновано авторську класифікацію типів професійних стереотипів (інтелектуальні, морально-ціннісні, поведінкові та мовленнєві) та показано механізми їхнього формування у сміховому тексті. Доведено, що анекдот виконує функцію не лише розважального жанру, а й лінгвокультурного документа, який фіксує соціальні оцінки професійних ролей і сприяє їх відтворенню в колективній свідомості.

Матеріалом дослідження став корпус із понад 270 німецькомовних побутових анекдотів професійної тематики, відібраних шляхом повного охоплення матеріалу з друкованих збірок гумору та на тематичних німецькомовних онлайн-ресурсах (гумористичні портали, електронні антології жартів, тематичні форуми та лексикографічні колекції комічних текстів). Такий обсяг матеріалу дозволив окреслити повторювані образи, реконструювати стереотипні схеми та простежити продуктивність мовних стратегій, що формують комічний ефект.

Цілеспрямований характер добору дозволив охопити тексти різних часових періодів і жанрових варіацій, що забезпечує репрезентативність аналізу та підвищує достовірність висновків.

Таким чином, матеріал дослідження забезпечив достатню емпіричну базу для аналізу лінгвокультурних механізмів формування професійних образів у німецькомовному анекдоті та дозволив простежити взаємодію комічного й соціального в межах сміхового дискурсу.

Для аналізу матеріалу застосовано поєднання **якісних і кількісних методів**, серед яких:

✔ метод суцільного відбору (для формування корпусу текстів);

✔ описовий і структурно-семантичний аналіз (для виділення мовних засобів створення комізму);

✔ лінгвокультурологічний і дискурсивний підходи (для інтерпретації стереотипних образів);

✔ елементи компонентного та прагматичного аналізу (для визначення функцій гумору та соціальних оцінок).

Таке методичне поєднання дозволило розглянути анекдот як текстову одиницю, як модель комунікативної поведінки і як культурно зумовлений спосіб осмислення професійних ролей.

Теоретична цінність дослідження полягає у розкритті природи побутового анекдоту як носія культурної інформації та в уточненні ролі професійного стереотипу як структурного елемента мовної картини світу. Отримані результати розширюють уявлення про механізми мовної взаємодії комічного й соціального та можуть слугувати основою для подальших студій гумору, дискурсу та міжкультурної комунікації.

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування результатів у:

✔ навчанні стилістики, прагматики та інтерпретації тексту;

✔ курсах з міжкультурної комунікації та теорії мовленнєвої поведінки;

✔ методиці викладання німецької мови (розвиток мовної гри, іронії, критичного читання);

✔ перекладацькій практиці - зокрема при відтворенні комічного ефекту і культурних конотацій.

Результати також можуть використовуватися для аналізу дискурсів професійних спільнот і сучасних медійних гумористичних жанрів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОБУТОВОГО АНЕКДОТУ

1.1. Категорія комічного у фокусі лінгвістики

Питання природи комічного належить до кола найскладніших тем гуманітарного знання і вже тривалий час привертає увагу соціологів, психологів, філологів та представників суміжних дисциплін. Вона привертає увагу відносно нових для цієї проблематики галузей, зокрема філології та низки її сучасних лінгвістичних напрямів таких, як: стилістика (вивчення мовних засобів та прийомів створення комічного ефекту), когнітивна лінгвістика (вивчення ментальних процесів, пов'язаних зі сприйняттям та продукуванням комічного), лінгвокультурологія (вивчення національно-культурної специфіки гумору) та прагмалінгвістика (вивчення функціонування комічного в комунікації).

Тривала історія дослідження комічного - від античних концепцій Аристотеля до сучасних підходів - свідчить про його методологічну важливість і стабільний науковий інтерес.

У сучасній науковій традиції розрізняють кілька теоретичних підходів до пояснення природи комічного:

1. Концепції когнітивної невідповідності (Incongruity Theories). Комічне виникає, коли ми стикаємося з раптовою невідповідністю, протиріччям або контрастом між тим, що ми очікуємо (сценарій, норма), і тим, що ми отримуємо (реальність, несподіваний поворот). Це найбільш поширена основа для лінгвістичних теорій, оскільки мовний гумор часто ґрунтується на двозначності або зміщенні смислів.

2. Теорії переваги (Superiority Theories). Ми сміємося над кимось або чимось, що сприймаємо як нижче, слабше або гірше за нас самих. Гумор тут є проявом переваги, зловтіхи або тріумфу.

3. Теорії відхилення від норми (Release or Relief Theories). Сміх слугує психологічною розрядкою або вивільненням накопиченої нервової енергії, яка була заблокована соціальними табу, стримуваннями чи напругою. Прикладом такого гумору є сексуальний або агресивний гумор, чорний гумор, жарти в стресових ситуаціях [Сніховська 2005, с. 3].

Сучасні лінгвістичні дослідження мовної реалізації комічного справді розрізняють два основні підходи, серед яких структурно-семантичний є найбільш поширеним і детально розробленим. Цей підхід зосереджується на внутрішній будові мовних одиниць та їхньому значенні у процесі створення гумористичного ефекту [Пєсоріна 2007, с. 23]. Він має на меті аналіз лексичних одиниць, які безпосередньо беруть участь у створенні комічного (наприклад, слів із подвійним значенням); вивчає те, як змінюється або зміщується значення слова для досягнення гумору (наприклад, використання метафори, метонімії, гіперболи або літоти у несподіваному контексті).

Починаючи з другої половини XX ст., дослідження комічного почали виходити за межі суто мовознавчого підходу, інтегрувавши психологічні та комунікативні аспекти. Когнітивно-прагматичний підхід (представлений, зокрема, І. Сніховською) набув значущості, оскільки він фокусується не лише на тому, що сказано (структура), а й на тому, як це сприймається, інтерпретується та використовується у спілкуванні (прагматика). При цьому вивчаються когнітивні механізми, які активуються для розуміння гумору (наприклад, теорія невідповідності-розв'язання, перемикання фреймів).

Незважаючи на відмінності у фокусі (структура vs. функція та мислення), обидва напрямки - структурно-семантичний та когнітивно-прагматичний - сходяться в одному ключовому моменті, що є суттю комічного.

Інтерпретація дискурсу як цілісного середовища, у якому взаємодіють соціальні ролі, когнітивні процеси та культурно марковані мовні засоби, дозволяє переходити від аналізу окремого анекдоту до вивчення гумору в реальному комунікативному контексті. Дискурс охоплює соціальний аспект

(ролі учасників, соціальні норми), психологічний аспект (наміри, емоції, когнітивні процеси), лінгвокультурний аспект (специфічні мовні засоби та культурні знання [Карасик 2004, с. 304].

Гумористичний дискурс інтерпретується як текст+контекстсміховогоспілкування. Механізми осмислення гумору пов’язані з когнітивними процесами, які структурують сприйняття навколишнього світу та стереотипних схем поведінки.

Для розуміння анекдоту вирішальним є пояснення того, як виникає комічний ефект : породження гумору (дія адресанта) та результат сприйняття (дія адресата). Перша складова - це акт кодування комічного повідомлення. Створювач анекдоту (адресант) мобілізує свої лінгвістичні та когнітивні ресурси для побудови мовної структури, яка містить невідповідність та механізм її розв'язання (як було сказано раніше, incongruity-resolution). Це виникає внаслідок ментальної переробки комічного сигналу на жартування.

Друга складова - це акт декодування та інтерпретації повідомлення. Гумористичний ефект виникає, коли адресат здійснює психоментальну діяльність: розпізнає невідповідність, перемикає фрейми/сценарії, знаходить альтернативне значення і, як наслідок, відчуває сміх. Це зумовлене роботою механізмів смислової інтерпретації.

Гумористична тональність (або емоційна атмосфера спілкування) є фундаментальною умовою для успішного функціонування будь-якого гумористичного дискурсу. Вона характеризується двома основними елементами:

Доброзичлива атмосфера та стосунки. Тональність створює безпечне поле для сміху. При цьому комунікація повинна мати атмосферу доброзичливості, де гумор сприймається як гра, а не як агресія чи образа. Успішний гумор зазвичай вимагає, щоб жарт був спрямований на ситуацію, абсурд чи узагальнений об'єкт, а не мав за мету завдати реальної шкоди гідності конкретного учасника спілкування (хоча сарказм чи іронія можуть

бути винятками, але їхнє сприйняття також залежить від доброзичливого контексту).

Взаємна налаштованість та готовність. Найважливішою ознакою є взаємна налаштованість (або кооперація) між учасниками. Учасник повинен мати намір ініціювати акт гумору (адресант). Учасник повинен бути ментально і психологічно готовий до прийому, декодування та позитивної оцінки гумористичного повідомлення (адресат). Це означає, що адресат активно шукає "когнітивне розв'язання" невідповідності.

Зазначимо, що сміх і комічне є одними з найважливіших концептів будь-якої культури, оскільки вони виконують функцію соціального маркера, регулятора напруги та засобу передачі знань. Розуміння механізму будь-якої сміхової реакції не може бути повним без вивчення культурно-психологічних характеристик гумористичної комунікації [Лихачев 1993, с. 5]. Це пояснюється тим, що когнітивні основи гумору (очікування, норми, невідповідності) завжди ґрунтуються на культурних знаннях. Те, що вважається нормою в одній культурі, може бути абсурдом в іншій, і навпаки.

Сучасні дослідження приділяють особливу увагу прагмалінгвістичній націленості анекдоту, яка реалізується через створення гумористичної тональності - атмосфери взаємної готовності до сміху та жарту [Андрієнко 2002, с. 5]. Головною метою анекдоту є створення комічної ситуації, що досягається за допомогою у першу чергу оцінної функції - висловлення ставлення (часто іронічного, критичного або глузливого) до анормального предмету або явища, що є об'єктом пародії.

1.2. Побутовий анекдот як різновид гумористичного дискурсу

Феномен сміхової культури є складним і, амбівалентним. Філософ і культуролог Михайло Бахтін (своєю працею про Франсуа Рабле ("Творчість

Франсуа Рабле і народна культура Середньовіччя і Ренесансу") заклав методологічні основи для вивчення цієї проблематики. Він наголошував на важливості визначення особливостей сміхової культури, надавши її з розряду другорядних явищ у центр уваги культурології та філології.

Головний наголос М. Бахтін робив на народному сміху, який він вважав базисним для розуміння формування європейської мистецької традиції. Його міркування залишаються відкритими, оскільки, на думку Бахтіна, специфіка народного сміху й досі описана не повною мірою [Бахтин 1986, с. 36]. Особливо це стосується надзвичайно живого й мобільного жанру - анекдоту в німецькому фольклорі, зміст і форма якого потребують ґрунтовного аналізу, адже анекдот поєднує викривальну (зокрема політичну) функцію з розважальною і водночас філософсько-іронічним поглядом на повсякденну реальність [Бахтин 1986, с. 36].

Анектод характеризується короткою формою та комічним змістом. Це "відносно тривкий у тематичному, композиційному і стилістичному планах текст", соновною функцією якого є пародіювання офіційної культури у різних формах прояву [Белоусов 1996, с. 29]. Важливим наслідком пародійності є соціальна функція анекдоту, яка полягає у дискредитації цінностей. Це означає, що анекдот часто висміює офіційні, публічні, пафосні чи колективні цінності, зіставляючи їх із особистісно-утилітарними домінантами носія культури, тобто з повсякденними потребами, бажанням простоти та логіки, егоїстичними, але правдивими мотивами [Кузнєцова 2011, с. 10].

Пародія часто доводить реальність до абсурду, демонструючи приховану безглуздість у загальноприйнятих нормах чи поведінці. Це слугує механізмом "невідповідності" в теорії гумору [Прохоров 2006, с. 73]. Хоча пародія на офіційну культуру (або, ширше, на усталені норми, стереотипи, табу) є його провідним мотивом та основною жанровою функцією, варто

також згадати інші важливі риси, що підкреслюють його стилістичну та прагматичну особливість, а саме:

- фабульність: анекдот завжди має чітку, динамічну фабулу, що веде до несподіваної розв'язки - пуанту.

- усна природа: анекдот є усним, колективно створюваним і поширюваним жанром. Він не має єдиного автора, постійно модифікується та адаптується в процесі передачі, відображаючи актуальні настрої суспільства. Це підтверджує його зв'язок із народною сміховою культурою та карнавальною картиною світу.

- контекстуальність: ефективність анекдоту часто залежить від знання слухачем контексту (культурного, політичного, соціального), який він пародіює.

- стилістична двоплановість: часто використовується зіткнення високого (офіційного) та низького (розмовного, вульгарного) стилів, що посилює комічний ефект і слугує інструментом пародії [Карасик 2004, с. 320].

Анекдоти часто використовують етнічні, професійні чи соціальні стереотипи (наприклад, про тещу, програмістів, чи певні національності). Зрозуміти гумор означає визнати існування цього стереотипу, навіть якщо його пародіюють чи висміюють [Линчак 2015, с. 259].

Побутовий анекдот використовує гумор, щоб зіштовхнути ідеал із реальністю, демонструючи, що "високі" цінності часто розбиваються об "низькі" людські інтереси чи абсурдність бюрократії [Farb 1973, P. 88]. Це робить анекдот важливим інструментом для критики та соціальної рефлексії у культурі.

Жартівливий ключ анекдоту відповідає гумористичній тональності дискурсу, про яку ми говорили раніше. Анекдот завжди вимагає від учасників взаємної налаштованості на гумор і готовності сприймати повідомлення як гру, а не як серйозну інформацію. Це створює прагматичну

рамку для інтерпретації (тобто, очікування, що поданий текст призведе до сміху).

Хоча анекдот не є логічним доказом, він "аргументує" певну точку зору на реальність, висміюючи чи підтверджуючи стереотип, або демонструючи абсурдність ситуації. Він завжди містить оцінку (позитивну, негативну, іронічну) щодо свого об'єкта (людей, подій, явищ), що є основою його дискредитуючої або критичної функції стосовно цінностей культури [Карасик 1997, с. 145].

Незважаючи на свою пародійність, гумористичну тональність і культурну критику, ключовою усталеною властивістю анекдоту є повторення типових ситуацій, що спричиняє два взаємодіючі процеси - формування стійких мовних моделей і закріплення стабільного смислового ядра [Соловей 2013, с. 91].

Постійне використання кліше на різних мовних рівнях не просто "полегшує" спілкування, а є необхідною умовою для швидкого запуску комічної ситуації. Так, Кліше виступають як лінгвістичні "скорочення". Мовець використовує готові, перевірені фрази, які не вимагають зайвих пояснень, зосереджуючись на кульмінаційному жарті. Певні мовні формули слугують сигналом для адресата, стійкі конструкції вводять персонажів і місце дії.

Аналіз різних аспектів народної сміхової культури, особливо у проєкції через жанр анекдоту, а також виявлення його багатофункційності у різних тематичних площинах, зокрема у міжетнічних взаєминах, становить актуальне завдання сучасної фольклористики [Карасик 1997, с. 6].

Анекдоти та апокрифи виконують схожу функцію - посередника між офіційним/ортодоксальним знанням та народною свідомістю, що спирається на міфологічні образи та культурно-фольклорні уявлення, які структурують мислення. Схожість функцій анекдоту та апокрифа полягає у їхньому

спільному призначенні - десакралізація та комічне зниження "високої" теми або офіційного канону.

Анекдот, застосовуючи фольклорні маски та народну логіку, стає механізмом обговорення табуйованого. Анекдот оперує готовими, відомими суспільству персонажними кліше (масками), що пришвидшує кодування і декодування інформації (як ми обговорювали раніше) [Курганов 2001, с. 20]. Апокрифічне походження анекдоту підкреслює його периферійний характер, що простежується не лише у значеннєвому зв'язку з грецькими коренями цього терміна. Саме слово anékdotos у грецькій традиції тлумачилося як «неопублікований, прихований», що частково перегукується зі значенням слова apókryphos - «те, що не має відомого автора, приховане або таємне».

Водночас маргінальність жанру проявляється і в історико-літературному контексті: серед попередників анекдоту вказують короткі дидактичні тексти, «слова про злих дружин» та інші повчальні оповіді, які входили до складу середньовічних збірників типу «Златоструй», «Пролог», «Ізмарагд» тощо. [Юрковська 2009, с. 552].

Анекдот наслідує усний (або мережевий) шлях передачі, характерний для фольклору. Хоча анекдот може мати конкретного автора, він швидко обезособлюється і доопрацьовується колективною "свідомістю" (мовцями), які його переказують, адаптують та покращують. Його поширення є неформальним і горизонтальним (від людини до людини), а не інституціоналізованим (через ЗМІ, книги) [Летова 2004, с. 31].

Це ідеальне підсумування функціонування анекдоту в сучасному суспільстві, яке об'єднує всі попередні тези. Ви акцентуєте увагу на його соціокультурній ролі як інструменту масової свідомості та конструктора соціальних уявлень. Масова культура є ідеальним середовищем для анекдоту, оскільки вона забезпечує його вільне формування та поширення (через соцмережі, месенджери, меми, розмовну мову).

Первинна комунікативна функція анекдоту полягає у створенні розрядки та веселощів у соціальному оточенні. Цей ефект реалізується через прагматичне завдання - спричинити сміх у слухача. Така функція має глибокі культурні корені й безпосередньо пов’язана з традиціями народного карнавалу [Басай 2016, с. 6]. Завдяки високій динамічності та фольклорній природі анекдот виступає чутливим індикатором соціальних настроїв, оперативно реагуючи на ключові суспільні явища - політичні конфлікти, економічні спади, пандемії чи технологічні трансформації.

Очевидно, що багатовимірність анекдоту як предмета наукового аналізу потребує міждисциплінарного підходу. Аналітична стратегія має охоплювати низку його суттєвих ознак на різних рівнях функціонування. Доцільним видається розгляд трьох основних вимірів анекдоту, а саме текстового, жанрового і дискурсивного. Кожен із них акумулює певний спектр характеристик жанру й визначає концептуальні межі дослідження.

Анекдот як текстовий продукт не виникає спонтанно: він постає через перетворення вже наявних у суспільній свідомості смислів та сюжетів. На цьому етапі відбувається їх адаптація до мовного оформлення анекдоту. Смисл анекдоту зазвичай базується на миттєвому зіткненні очікуваного з несподіваним, що реалізується у фінальній репліці [Шалдаісова 2012, с. 192].

Фрагмент реальності, який стає джерелом анекдоту, переосмислюється відповідно до комічного задуму. У такій ситуації реальність не повторюється буквально, а спеціально деформується чи знижує свій статус, щоб створити ефект сміху.

Текстовий рівень анекдоту охоплює низку параметрів, пов’язаних із мовною семантикою. Центральним елементом цього рівня є комічний смисл, який визначає взаємодію онтологічних, когнітивних та семантичних чинників. Основа створення тексту анекдоту полягає у передтекстовій семантичній структурі, яка включає комічну ситуацію, пропозиційну схему

жарту й певний фрагмент реальності - сприйманий образ події, що багаторазово повторюється у дійсності [Карасик 1997, с. 135].

Жанрова специфіка анекдоту вибудовується на трьох базових компонентах, що забезпечують його цілісну організацію:

- ✓ тема, яка визначає предмет висловлення;
- ✓ стиль, що визначає способи його мовного оформлення;
- ✓ та композиція, яка задає структурний формат твору.

Предметно-референтна ситуація є кінцевим, мовно вираженим результатом всього процесу. Текст анекдоту, таким чином, не є дзеркальним відображенням реальності, а її комічною моделлю, що слугує для референції (відсилання) до типової події, але через призму гумору.

Тема анекдоту спрацьовує лише тоді, коли ці два елементи збігаються: слухач розуміє, що говориться про типову ситуацію з наміром пожартувати. Структура анекдоту як текстуальний жанр зумовлена співвідношенням його оповідних та експресивних елементів. Її можна пояснити через взаємодію тематичної основи з жанровою реалізацією твору [Бахтін 1988, с. 243]. Дискурсивний аналіз фокусується на тому, як мова (у даному випадку, жанр анекдоту) використовується в реальному соціальному контексті для досягнення цілей. Розуміння й оцінка анекдоту слугує індикатором належності до певної групи чи субкультури. Він виводить анекдот за межі простого тексту, розглядаючи його як активний елемент комунікативного потоку.

Анекдот нерозривно пов'язаний із категорією комічного, що автоматично визначає його як ігровий тип дискурсу. Ритуалізований характер ігрового дискурсу анекдоту означає, що всі учасники комунікації повинні дотримуватися певних негласних правил для того, щоб жарт спрацював. Це схоже на соціальну гру, де кожен має свою роль [Нестеров, Переходюк 2001, с. 98]. "Ритуалізований характер" дискурсу анекдоту означає, що успіх жарту

залежить не лише від тексту, а й від свідомої згоди оповідача та аудиторії дотримуватися негласних правил гри [Курганов 2001, с. 116].

Сміх є кінцевою прагмалінгвістичною реакцією на успішне виконання триєдиної функції анекдоту: він розповів історію (текст), зробив це дотепно і структурно грамотно (жанр), і його зрозуміли та прийняли в соціальному контексті (дискурс). Як прагматична реакція, він виникає лише тоді, коли всі три аспекти анекдоту (текстовий, жанровий і дискурсивний) успішно виконують свої функції. Текстовий аспект забезпечує когнітивну несподіванку; жанровий аспект забезпечує структурну ефективність та спрямованість; дискурсивний аспект забезпечує соціальну легітимність та правила гри [Воркачев 2001, с. 20].

У дискурсі анекдотів найбільш виразно відображаються соціально прийняті моделі поведінки, тобто стереотипні форми взаємодії людей у типових комунікативних ситуаціях. Їх актуалізація відбувається насамперед тоді, коли потрібно обрати між різними поведінковими стратегіями. Однією з ключових умов функціонування гумору виступає зіставлення етичних (моральних) норм та утилітарних моделей поведінки. Таким чином, гумор виконує роль механізму регулювання поведінки, моделюючи й контрастуючи різні варіанти соціальних стратегій. Гумор є маркером комунікативної специфіки певної спільноти, проте варто підкреслити: попри схожі лінгвістичні ознаки, гумор може бути коректно інтерпретований представниками іншого етносу лише за умови наявності певних культурних перетинів [Арутюнова 1998, с. 26].

Отже, гумор є універсальним явищем, властивим усім культурам і націям. Це невід'ємна характеристика людського буття. Хоча механізми комічного функціонують подібно у різних мовах та етносах, лінгвокультурні особливості зумовлюють специфіку його побутування та сприйняття серед різних спільнот. Анекдоти та жарти, що спираються на універсальні людські цінності, зазвичай зрозумілі представникам різних етносів, тоді як комічні

тексти, побудовані на грі слів або на культурно-специфічних реаліях певного народу, можуть виявитися незрозумілими для носіїв інших культур.

Варто підкреслити, що кожна культура або субкультура формує власну систему цінностей і виявляє її через анекдот. Це пояснюється двома ключовими чинниками. По-перше, анекдот відображає узагальнений досвід повсякденних носіїв культури, а не є продуктом професійного письменництва. По-друге, когнітивна база, що формує тексти анекдотів, має універсальний характер, адже анекдот репрезентує різні аспекти суспільного життя, у ньому закріплюються ключові соціальні та культурні стереотипи. Тому аналіз стереотипів розглядається багатьма науковцями як невід'ємний етап у вивченні типології анекдоту [Грішаєва 2001; Буреніна 2002; Корнєва 2009].

Розглянуті нами теоретичні підходи до побутового анекдоту дозволяють трактувати його як різновид гумористичного дискурсу, що є продуктом мовленнєвої діяльності ігрового типу. Таке осмислення передбачає наявність характерної гумористичної модальності. Ця модальність орієнтована на комічне сприйняття світу і реалізується у короткому наративі, що містить кульмінаційний елемент, спрямований на породження сміхового ефекту.

1.2. Мовна гра як стратегія актуалізації гумору у тексті

Для сучасної лінгвістики важливим є комплексний підхід до аналізу створення комічного ефекту в гумористичних текстах. Це передбачає врахування прагматичних чинників і використання широкого спектра мовних засобів, на яких будується гумористичність, зокрема механізмів контрасту, опозиції, зіткнення смислів та навмисного порушення норми.

У наукових дослідженнях ця проблематика розглядається як одна з найактуальніших, оскільки потребує ґрунтовного аналізу умов, за яких мовці

(автор і читач/адресат/слухач) застосовують і розпізнають мовні інструменти, що забезпечують досягнення гумористичного ефекту.

Лінгвістичні засоби комічного часто спираються на такі механізми, як:

- протиставлення / контраст, тобто створення несподіваного зіткнення несумісних понять, стилів, ситуацій чи слів. Це може бути контраст між очікуваним і реальним, високим і низьким стилями, логічним і абсурдним [Колесникова 1994, с. 33].

- порушення норми (мови, логіки, етики): Відхилення від прийнятих правил, що викликає сміх. Це може бути каламбури, неправильне слововживання (малапропізм), несподівані синтаксичні конструкції, абсурд, парадокс, оксюморон, іронія, сатира [Кімакович 2012, с. 130].

Розгляд побутового анекдоту як жанру усного мовлення та, відповідно, як форми мовної гри відкриває можливість її лінгвістичного аналізу. Інтерпретація анекдоту крізь призму мовної гри, яку описує І. Є. Сніховська (“експериментальна дія над мовним знаком - свідоме порушення суб’єктом мовного правила вживання мовного знака в тексті”), дає змогу з’ясувати, яким чином порушення мовних норм створює комічний ефект [Сніховська 2005, с. 6].

Мовна гра в анекдоті реалізується через цілеспрямовану маніпуляцію лінгвістичними елементами, що створює несподівану когнітивну ситуацію:

1. Порушення лінгвістичних правил. Каламбур - свідоме використання омонімії, полісемії чи паронімії для зіткнення двох несумісних значень в одному вислові. Це класичний приклад порушення правила однозначності знака. Зазвичай на ключовому етапі анекдоту відбувається порушення правила коректного тлумачення контексту, коли одне слово чи фраза може бути зрозуміла по-різному учасниками розповіді.

2. Порушення прагматичних та логічних норм, тобто інконгруентність полягає у відомому протиставленні того, що очікується (норма, логіка,

звичний перебіг подій), і того, що реалізується (абсурд, несподівана розв'язка).

3. Функція експериментальної дії підкреслює креативний аспект анекдоту. Автор (оповідач) не просто порушує правила, а грається з ними, випробовуючи межі мовної системи та мислення слухача [Головецька 2012, с. 66].

Важливою є подвійна природа мовної гри: вона покликана дарувати слухачеві задоволення від несподіваного смислового ефекту і водночас приносити емоційну віддачу самому оповідачеві. Це підкреслює комунікативний і соціальний вимір анекдоту, адже успіх гумористичного висловлення оцінюється спільною реакцією - сміхом. Якщо адресат розуміє мовну гру та реагує на неї, то мовцеві підтверджується його майстерність і досягається взаємне задоволення від успішного соціального контакту [Кирчів 2008, с. 102].

Динаміка розповіді (зав'язка, розвиток дії) підпорядкована максимальному посиленню очікування перед кульмінацією. Порушення мовних або комунікативних правил у структурі анекдоту можливе лише за умови достатнього володіння цими правилами та межами їх нормативності.

Анекдот або жарт працює лише тоді, коли і розповідач, і слухач мають спільне уявлення про те, що є норма. Це може бути норма граматична (правильне узгодження слів), лексична (однозначність слова в даному контексті), логічна (причинно-наслідкові зв'язки), прагматична (очікувана реакція чи поведінка).

Слід зазначити, комічний ефект виникає не від випадкової помилки, а від свідомого та контрольованого відхилення від цієї норми. Наприклад, каламбур є ігрою з омонімією, а не просто помилкою. Розповідач повинен залишатися в рамках допустимого, щоб його порушення сприймалося як гра, а не як мовна чи логічна некомпетентність допустимого [Кондратенко 2011; Голубчук 2022]. Якщо порушення надто радикальне або незрозуміле,

гумористичний ефект не виникне, і гра провалиться. Сміх виникає у момент, коли слухач усвідомлює порушення норми, ідентифікує його як навмисну гру і розв'язує когнітивний дисонанс, викликаний інконгруентністю. Це вимагає спільного культурного та мовного коду.

Мовна гра є креативним актом. Вона виходить за межі стандартного, передбачуваного використання мови, шукаючи нові зв'язки і несподівані інтерпретації (поле можливостей) [Каган 2002. с. 7]. Це експеримент з мовними знаками та їхніми потенційними значеннями, де успішність експерименту визначається реакцією слухача (сміхом).

Багато лінгвістів (і філософів мови) підкреслювали, що ненормативність (аномалія, відхилення) відіграє регулятивну та епістемологічну роль у пізнанні як мови, так і світу, який вона описує (екстралінгвістичні процеси) [Арутюнова 1987; Норман 1987]. Нерідко нове наукове розуміння виникає внаслідок того, що певне відхилення сприймається як сигнал порушення усталених очікувань, які визначають розвиток традиційної науки. Коли здається, що «природа якимось чином відхилилася від прогнозованої парадигми», це спонукає переглянути наукові уявлення та уточнити теоретичні рамки. Саме тому мовна гра, що порушує семантичні та прагматичні правила, не руйнує канон, а навпаки - дозволяє точніше зрозуміти принципи його функціонування, а через них і природу явищ [Арутюнова 1987, с. 140-141].

Загалом, аналіз тонкої гри смислів у вербальному гуморі (мовний комізм) є надзвичайно складним об'єктом дослідження, оскільки вимагає розгадати когнітивний механізм сміху. Комічний ефект може створюватися на різних рівнях мовної системи: фонетичному (звукова гра, пародія на акцент), лексичному (каламбури, омонімія, полісемія), синтаксичному (неочікувана структура речення), прагматичному (порушення мовленнєвих актів, іронія, сарказм).

Експліцитні засоби номінації виконують роль опорних сигналів, що миттєво активують у свідомості адресата усталені стереотипні образи [Шальдаісова 2013, с. 226]. Ключова інформація про етнічні стереотипи має імпліцитний характер і розкривається завдяки механізму інференції - тобто виведенню змісту з попередніх знань, закладених у тексті [Птушка 2010, с. 140].

Механізм гумористичного ефекту будується на реакції реципієнта на невідповідність поданої інформації загальноприйнятим нормативним очікуванням (онтологічного, етологічного, лінгвокультурного, мовленнєвого та власне мовного характеру) [Максименко 1993, с. 17]. На лінгвокогнітивному рівні ця невідповідність *усувається* через контекстуалізацію. Це означає, що конвенціональні значення мовних одиниць (загальноприйняті) узгоджуються зі смислами, що актуалізуються у конкретному тексті анекдоту, що й допомагає "розшифрувати" жарт [Птушка 2010, с. 141].

Комічний ефект анекдоту постає як усвідомлена ігрова реакція читача чи слухача. Фактично, анекдот грає на порушенні очікувань, а механізм контекстуалізації дозволяє реципієнту швидко переосмислити інформацію під новим кутом, що і є причиною сміху [Карпчук 2005, с. 41]. Це твердження є дуже поширеним і впливовим у теорії гумору та креативності, особливо стосовно когнітивних механізмів створення сміху. Свідоме відхилення від звичних логічних зв’язків підкреслюється як базовий прийом створення жартів і парадоксальних висловлювань. Такий прийом ґрунтується на ефекті порушеної логічної схеми мислення (що є одним із основних способів побудови жартів, загадок і парадоксів), а тому закономірно викликає реакцію, пов’язану з руйнуванням очікуваного.

Враховуючи цей підхід, збій логіки є інструментом, а обмануте очікування - результатом та безпосередньою причиною гумористичної чи креативної реакції. Наприклад, в анекдоті (де збій логіки - це раптова,

нелогічна, але дотепна кінцівка) слухач швидко формує один "сценарій" розвитку подій, а потім його очікування руйнується, і потрібен швидкий когнітивний стрибок, щоб зрозуміти нову, парадоксальну логіку - це і викликає сміх [Behaghel 1987. S. 72]. Порушення звичних зв'язків слів у словосполученнях і реченнях (оксюморон, зевгма, каламбур тощо), а також відхилення від мовленнєвих норм (повтор, клаймакс, контраст), мовленнєво-логічних правил (алогізм, оксиморон, діафора, амфіболія, каламбур на основі полісемії, омонімії або парономазії) і мовних норм (каламбур, що спирається на буквальне тлумачення чи трансформацію фразеологізмів) формують лише поверхневий рівень комічного. Насправді ж його справжня глибина виникає завдяки складним відхиленням від норми, які належать до позалінгвістичної сфери: онтологічних (гіпербола, закорінена в гіперболі іронія), метафоричних і метафоричних зіставлень, а також лінгвоетологічних [Нестеров, 2001, с. 98].

Саме цей глибинний рівень комічного забезпечує виконання анекдотом його прагматичних функцій.

Каламбур - це різновид жартівливого висловлювання, що ґрунтується на грі слів і виникає завдяки поєднанню в одному контексті двох різних смислів. Таке поєднання реалізується двома основними способами, пов'язаними з мовними механізмами полісемії та омонімії, і саме вони забезпечують комічний ефект [Санникова 2002, с. 427].

Каламбур сприймається як прояв мовної гри, який створює комічний ефект через раптовий зсув між значеннями. Спочатку контекст фіксує увагу читача на одному смисловому варіанті слова, проте подальший перехід до іншого значення стає несподіваним, що і викликає сміхову реакцію [Тимчук 2003, с. 7].

Багато анекдотів, особливо ті, що послуговуються каламбуром, будуються за моделлю «загадка - відповідь». Початкова частина («загадка») подається як звичайне, знайоме та передбачуване формулювання, яке активує основне значення слова. Завершальна ж частина («відповідь») виявляється

несподіваною і відкриває друге, приховане значення, закладене у внутрішній структурі вислову. Саме таке розкриття забезпечує комічний ефект каламбуру, адже воно дозволяє швидко сформувати очікування і миттєво їх зруйнувати [Патлач 2009, с. 386].

Гіпербола (перебільшення) використовується для створення комічності в анекдотах, спираючись на взаємодію логічних та суперечливих елементів. Її суть полягає в тому, що надмірне підсилення певної риси чи ситуації вже саме по собі містить потенціал для комічного ефекту. Когнітивний зсув виникає через те, що перебільшення не відповідає реальному стану речей. Комічність посилюється завдяки навмисному порушенню меж звичних ознак (наприклад, надзвичайна сила, швидкість, розмір, тощо), а ефект нереалізованого очікування стає підґрунтям для гумору. Рівень комічності прямо пов’язаний з мірою інтенсивності перебільшення [Бойко 2023, с. 81].

Ключова ідея полягає в тому, що гіпербола створює гумор через навмисне перебільшення дійсного стану речей. Будь-яке перебільшення є за своєю суттю алогічним і не узгоджується з тим, що можливе в дійсності. Саме ця невідповідність формує когнітивний зсув, необхідний для гумору. Комізм досягається через навмисне перебільшення ступеня вияву чи надмірного посилення певної характеристики (скажімо, надзвичайна сила, швидкість, розмір, безглуздість тощо). Адресат усвідомлює це перебільшення як неймовірне й сумнівне, оскільки воно протиставлене реальним можливостям. Усвідомлення розриву між фактом і фантазією викликає сміх, підтверджуючи принцип обманутого очікування.

Анекдот має взаємозв’язки з іншими жанрами малої форми. Малі жанри диктують свої принципи композиції, структури сюжету та художніх прийомів. Для них характерним є «режим економії», в якому не може бути довгих описів, докладних деталей. У творах малої форми дуже важливі кінцівки, що передають характер сюжетної розв’язки, емоційного осмислення ситуації, вирішення нерозв’язаних конфліктів.

РОЗДІЛ 2
КУЛЬТУРНО-МОВНІ ПАРАМЕТРИ НІМЕЦЬКИХ АНЕКДОТІВ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПРОФЕСІЙНЕ ПОВСЯКДЕННЯ

2.1. .Соціолінгвістичне трактування професійного стереотипу

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Складність природи комічного полягає в його всеохоплюючості, адже гумор долучається практично до всіх аспектів людського існування: від глобальних сфер, як от політика та релігія, до інтимних і буденних - повсякденне спілкування та особисті переживання. Це робить його універсальним явищем, адже здатність сміятися є фундаментальною людською рисою, незалежно від культури.

Хоча механізм сміху (наприклад, обмануте очікування, про яке йшлося раніше) є універсальним, теми, норми, табу та контексти, які вважаються смішними, завжди культурно-специфічні. Те, що викликає сміх в одній культурі (через порушення місцевих норм), може бути незрозумілим, образливим або просто не смішним в іншій.

Серед основних ідей сучасних гуманітарних наук особливе місце посідає відомий протагорівський постулат про людину як мірило всіх речей. Особистість, яку нині аналізують на різних рівнях : від індивідуального до мовно-національного, перетворилася на головний об’єкт і визначальний чинник наукових пошуків останніх десятиліть. Сучасна лінгвістика, що має антропоцентричне спрямування, зосереджується вже не стільки на структурних характеристиках мови та її правилах, скільки на тому, як у мовленні відображається світогляд спільноти, яка цією мовою користується

[Шаховський 1987, с. 50]. Інакше кажучи, мова функціонує як оптика, крізь яку людина бачить і осмислює навколишню реальність.

Актуальність лінгвокультурологічного підходу зумовлена тим, що ця галузь досліджує взаємодію мовних, культурних та когнітивних процесів. Вона дає змогу зрозуміти, яким чином мова формує національну картину світу та ідентичність носіїв. За концепцією Вільгельма фон Гумбольдта, завдання мовознавства полягає у виявленні глибинних механізмів мислення, а не лише у описі граматики чи лексики. Мова, відповідно до цієї позиції, допомагає людині пізнати власний внутрішній світ, а також осмислити зовнішню реальність (фізичний і духовний виміри) [Гумбольдт 1984, с. 383]. Таким чином, мовне дослідження постає способом самопізнання та ключем до розуміння культурно зумовленого світогляду.

Сьогодні у лінгвістичних дослідженнях стереотипізацію розглядають як особливий різновид раціонального пізнання, тісно пов’язаний із загальним механізмом класифікації світу. Це процес, у межах якого певним об’єктам сприйняття приписуються характерні ознаки на підставі їх віднесення до певної групи. Такий підхід зумовлений тим, що, за Фрумкіною, наша свідомість і мова не відтворюють зовнішній світ у його «чистому вигляді», а трансформують його відповідно до актуальних потреб людини [Фрумкіна 1996, с. 64]. У цьому сенсі категоризація не ускладнює інформацію, а навпаки - робить її простішою й більш зрозумілою, адже стереотипи виступають природним продовженням процесу упорядкування людського досвіду [Вознесенська 1999, с. 6].

На думку Ю. Є. Прохорова, стереотип можна визначити як сформований на основі індивідуального та колективного досвіду усталений зв’язок між певними об’єктами чи явищами. Такі уявлення виникають у результаті тривалої практики, у якій поєднуються власний життєвий досвід людини та культурні норми середовища [Прохоров 2006, с.56]. У мовознавстві стереотип розглядають як спрощений, стандартизований образ, що закріплює

соціально значущі характеристики певного об’єкта і водночас має емоційне забарвлення. Подібні уявлення формуються пропорційно до соціальних умов і попереднього досвіду особи [Селіанова 1999, с.23].

Професійний стереотип - це закріплений у масовій свідомості набір поширених уявлень про представників певної професії. Він функціонує як своєрідний «готовий шаблон», відповідно до якого людині приписуються типові риси (наприклад: «усі лікарі цинічні», «усі бухгалтери педантичні») [Плинач 2015, с. 259]. Такі узагальнення часто ігнорують індивідуальні особливості конкретних людей, натомість підкреслюють їхню належність до професійної групи та поведінкові моделі, очікувані від її членів.

Спираючись на те стереотипне уявлення про представників певної професії чи соціального прошарку, яке вже сформувалося у масовій свідомості, людина легко відтворює типові моделі поведінки.

Якщо особа **Х** приписує групі **У** певні характеристики, то всі представники **У**, на її думку, діятимуть відповідно до цих уявлень. Саме тому **Х** наділяє членів цієї групи однаковими якостями - тими, що, на її погляд, найточніше відображають їхню поведінку або діяльність [Реш 1998, с. 98].

У багатьох мовах поняття «стереотип» і «стереотипний» мають переважно негативне значення, адже часто пов’язуються із шаблонністю мислення, браком індивідуальності та творчого підходу. Через таке сприйняття термін нерідко застосовують для позначення упереджених або поверхових суджень, хоча це не повною мірою узгоджується з його науковим змістом і ширшим трактуванням.

Попри певну схематичність і узагальнення, стереотипні уявлення відіграють важливу позитивну роль, особливо в умовах міжкультурної комунікації. Навіть мінімальний набір попередніх знань допомагає людині адаптуватися до іншого культурного середовища, оскільки такі когнітивні моделі пом’якшують силу культурного шоку - внутрішнього дискомфорту, що виникає у ситуації зіткнення з незнайомими цінностями, нормами та

поведінковими моделями. Завдяки цьому стереотипи забезпечують хоча б базовий рівень передбачуваності та орієнтації в новому соціальному просторі (Махній 2009, с. 41).

Отже, стереотипи виконують функцію когнітивних орієнтирів, завдяки яким індивід вибудовує узагальнене бачення світу, виходить за межі власного безпосереднього досвіду та долає обмеження, зумовлені соціальним, територіальним або політичним контекстом, що дає змогу сприймати реальність у ширшій перспективі.

Поняття стереотипу безпосередньо пов’язане з особливостями когнітивного функціонування людини. У повсякденних ситуаціях індивід нерідко позбавлений можливості глибоко й критично осмислювати соціальні норми, традиції та моделі поведінки. У таких умовах знання про події часто залишаються фрагментарними, а потік інформації може виявлятися надто складним або перевантаженим для негайного когнітивного опрацювання.

У таких умовах людина, прагнучи спростити процес прийняття рішень, мимоволі використовує стереотипні схеми - усталені зразки мислення та поведінки. Саме ці готові моделі допомагають швидше зорієнтуватися у ситуації, що не потребує глибокого аналізу чи додаткових когнітивних зусиль, а також дають змогу підтримувати узгодженість власної суспільної поведінкової практики.

Усталені пізнавальні схеми охоплюють сформовані уявлення та оціночні схеми, що входять до загальної системи ментальної обробки інформації. По суті, вони функціонують як стабільні когнітивні конструкції, пов’язані з індивідуальною картиною світу людини. Порівняння реальних об’єктів із певними внутрішніми еталонами відбувається завдяки цим структурам, адже саме вони забезпечують здатність до впорядкування досвіду й узгодження нових вражень із вже наявними знаннями. Під час оцінювання навколишньої дійсності людина спирається на власні ментальні «шкали», тому стереотипи фактично виконують функцію орієнтирів, які допомагають класифікувати

об’єкти, співвідносити їх з усталеними уявленнями та наділяти типовими ознаками.

Згідно з О. В. Бєловою, стереотип - це не лише певна ідея, а й мовна форма, спрямована на позначення соціальної групи чи її представників. Узагальнення, притаманне стереотипу, полягає у фіксації певного набору типових характеристик - поведінкових, ціннісних або емоційних. Таке уявлення схильне до емоційної забарвленості, нерідко позитивної чи негативної, що і відрізняє стереотип від нейтрального понятійного узагальнення.

Базовим терміном у дослідженні стереотипів є прецедентний персонаж, який підкреслює його відомість та впізнаваність у межах певної культури. Масова свідомість "закріплює" за прецедентним персонажем певний, часто однобічний, умовно-схематичний набір якостей, які стають комічними стандартами їхньої поведінки в анекдотах [Лазаренко, Назаренко, 2020, с. 74]. Кожен такий персонаж отримує свій фіксований "набір" клішованих рис (наприклад, скупість, надмірна бюрократичність, легковажність, тощо), які дозволяють швидко створити комічну ситуацію.

Гумор професійної побудований на комічному перебільшенні типових рис професії. Це твердження описує дуже специфічний, але поширений механізм гумору, що поєднує професійні стереотипи з етнічними (національними) стереотипами. Це справді потужна форма гумору, що працює на засадах бінарних опозицій [Космеда 2013, с.84]. Гумор завжди починається з перебільшення та спрощення типових рис певної професії (наприклад, педантичність юристів, скупість банкірів, лінь чиновників). Ця карикатурна професійна риса приписується представнику "чужого" етносу (етносу, який висміюється). «Своїх» зазвичай змальовують як представників певної «міри», тобто носіїв поміркованих та прийнятних характеристик, тоді як інші етноси подаються як носії надмірно виражених або крайніх рис.

Такий контраст створює підґрунтя для жарту та підсилює протиставлення норми й відхилення.

Відповідно, гумористичний ефект вибудовується на демонстрації різниці між загальноприйнятим стандартом і тим, що вважається порушенням цього стандарту. Те, що в межах певної спільноти визначається як «норма», поза цим середовищем часто сприймається як відступ від неї і отримує негативну інтерпретацію.

Професійний стереотип - це узагальнений набір уявлень про людей, які виконують певний вид роботи. Ці уявлення стосуються:

- ✓ інтелектуального рівня (наприклад, "вчені - розумні, але непрактичні").
- ✓ морального рівня (наприклад, "лікарі - самовіддані", "адвокати цинічні").
- ✓ культурного рівня та стилю життя (наприклад, "митці - богема", "бухгалтери - нудні").

Важливим є Ваш акцент на тому, що стереотип формується століттями. Він вкорінюється в культурі через тривалий досвід взаємодії та літературні/фольклорні образи (наприклад, образ скупого лихваря або мудрого вчителя) [Хаджиоглова 2009, с. 159].

Професійний стереотип може мати випадкові підстави. Хоча досвід і є основою, іноді стереотип закріплюється через одиничні, резонансні випадки або медійні образи, які не є репрезентативними для всієї професії [Баландіна 2012, с. 8].

Професійні стереотипи розвиваються за власною логікою та змінюються з часом. Зі зростанням відкритості та толерантності деякі жорсткі, негативні стереотипи можуть пом'якшуватися і навпаки. Наприклад, якщо раніше банкір сприймався як "поважний та непохитний фінансист", то після фінансових криз стереотип може трансформуватися на "жадібний спекулянт" або "знеособлена корпоративна машина" [Ільченко 2013, с. 158]. Такі зміни

відображають глибоку трансформацію суспільної довіри до професії. Саме ця еластичність і робить професійні стереотипи цікавим об'єктом для вивчення в лінгвістиці, соціології та культурології.

2.2. Комічна інтерпритація образу поліцейського в побутових анекдотах

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Професійний стереотип - це узагальнене уявлення соціуму про характерну поведінку представників певної професії як у їхній власній діяльнісній сфері, так і у взаємодії з іншими людьми. Такі уявлення можуть охоплювати дуже широкий спектр спеціальностей - від бюрократів і державних службовців до медиків, політиків чи працівників сфери послуг. Суспільство схильне формувати певні очікування щодо того, як повинен поводитися носій тієї чи іншої професії. Коли у текстах анекдотів з’являються слова або фрази, пов’язані з певною професією, їх значення зазвичай підсилюється оцінним компонентом: гумор вибудовується на контрасті між очікуваною “нормою” та поведінковим відхиленням персонажа, яке й стає об’єктом комічного висміювання.

Образ поліцейського посідає одне з ключових місць у соціальній структурі Німеччини, оскільки він тісно пов’язаний із такою лінгвокультурною домінантою, як порядок (Ordnung). Згідно з дослідженнями Приходька, поняття Ordnung має значно ширший культурний зміст, ніж просто слово «порядок», оскільки відображає глибинні німецькі уявлення про організованість і регламентованість. Поліцейський у цьому контексті виступає найпомітнішим носієм цієї цінності в структурі соціально значущих інституцій. Його роль полягає не лише у протидії злочинності, а й

у підтриманні суспільного порядку у всіх його щоденних проявах - від дорожніх правил до адміністративних процедур.

Саме тому стереотипний образ німецького поліцейського часто включає такі риси, як: Pünktlichkeit (пунктуальність), Sorgfalt (сумлінність/ретельність), Sauberkeit (чистота, порядок у просторі), Regeltreue (вірність правилам). Поліцейський, таким чином, виступає як символ-гарант усіх цих субконцептів.

Втім, у випадках, коли поведінка представників професії набуває перебільшених або неприродних рис - через надмірну формальність, надуживання повноваженнями чи недостатній рівень культури, - ситуації можуть сприйматися як комічні. Саме це часто стає основою гумору в анекдотах, де німецьких поліцейських зображають надто буквальними, надмірно педантичними або схильними слідувати правилам без урахування контексту, що фактично перетворює порядок (Ordnung) на об’єкт іронії.

Комічний ефект особливо помітний у сюжетах, де поліцейський демонструє логічну обмеженість або надмірну прив’язаність до інструкцій. У подібних історіях нерідко виникає ситуація когнітивного зіткнення, коли дії героя здаються раціональними лише з його точки зору, але суперечать здоровому глузду. Це й створює характерний ігровий (лудичний) ефект, оскільки підкреслює прагнення поліцейського зберегти порядок за будь-яких умов, навіть у контекстах, де це недоречно або абсурдно.

Алогічність мислення поліцейського виявляється у типових коротких гумористичних сюжетах. Один з таких стосується його спілкування з жінкою похилого віку, яка прямувала велосипедом у бікладовища. Замість того щоб з’ясувати реальну причину поїздки, поліцейський робить хибне припущення, ніби вона збирається «прощатися з життям», і тому його щиро цікавить, хто поверне велосипед назад.

Ein Polizist hält eine ältere Frau an, die mit dem Fahrrad unterwegs ist.

„Wohin fahren Sie?“ – „Zum Friedhof.“Der Polizist denkt kurz nach und fragt: „Und wer bringt anschließend das Fahrrad zurück?“

Аналогічні історії демонструють типовий лудичний (ігровий) ефект: поліцейський суворо дотримується формальної логіки й нормативності, що призводить до комічного спотворення ситуації та підкреслює його прагнення підтримувати порядок у будь-якій дрібниці.

Комічний ефект у німецьких анекдотах часто формується завдяки широкій варіативності контекстуальних значень та використанню таких прийомів, як омонімія або буквальне тлумачення висловів. У цьому жарті смішне виникає через примітивне, надто прямолінійне мислення поліцейського, який неправильно розуміє призначення саджанців та рослин.

Показовим є жарт:

(1*) Ein Polizist geht zu einem Bauern und kauft Samen sowie junge Pflanzen für seinen Garten. Außerdem nimmt er mehrere Küken mit. In den folgenden Wochen kehrt er wiederholt zurück, um weitere Küken zu erwerben. Auf die Nachfrage des Bauern erklärt der Polizist zufrieden, dass im Garten alles gut wachse, er jedoch mit den Küken Schwierigkeiten habe. Er sei sich nicht sicher, ob er sie zu tief oder zu dicht nebeneinander gesetzt bzw. „gepflanzt“ habe.*

Джерелом комічного є те, що поліцейський сприймає живих істот як саджанці, які начебто «можна висаджувати». Його буквальне трактування слова setzen/pflanzen створює різке протиріччя між реальністю та його логікою, що й викликає сміх.

Прямолінійність мислення та обмежена здатність до мовної інтерпретації є характерними рисами поліцейських персонажів у гумористичному дискурсі. Саме ці особливості часто стають підґрунтям для виникнення комічного ефекту, який базується на буквальному сприйнятті мовних одиниць та ігноруванні ширшого комунікативного контексту.

В одному з гумористичних прикладів поліцейський вступає в комунікацію з представником академічного середовища, який свідомо використовує складні, стилістично піднесені мовні конструкції. Така мовна стратегія ускладнює розуміння висловлювання та провокує хибну інтерпретацію з боку поліцейського.

(2) *In einem humoristischen Szenario wird ein Professor geschildert, der während seines Urlaubs in einer bewusst komplexen und gehobenen Sprache mit einem Polizisten kommuniziert. Die intellektuell überformte Antwort des Professors wird vom Polizisten nicht im kommunikativen Sinne verstanden, sondern fälschlicherweise als Hinweis auf eine rechtliche Regel interpretiert. Die Diskrepanz zwischen sprachlicher Form und praktischer Deutung bildet die Grundlage des komischen Effekts.*

Подібний механізм комічності реалізується й в анекдотах, побудованих на багатозначності окремих лексем. У таких випадках персонаж інтерпретує слово лише в одному, буквальному значенні, не враховуючи його полісемантичну природу.

In einem weiteren Witz geraten zwei Polizisten in eine Alltagssituation, in der ein medizinischer Ratschlag wörtlich ausgelegt wird. Das mehrdeutige Wort „Seite“ wird dabei nicht im physiologischen, sondern im räumlichen Sinn verstanden, was zu einer unerwarteten und абсурдної Handlung führt.

Полісемія лексеми Seite, яка може позначати як просторовий бік об’єкта, так і сторону тіла, створює ефект порушеного очікування. Контраст між мовною логікою та реальною ситуацією забезпечує гумористичний результат.

Аналогічно комічний ефект виникає в анекдотах, побудованих на неправильному тлумаченні юридично маркованої лексики, коли заборона певної дії сприймається формально, без урахування її меж.

In einem weiteren humoristischen Beispiel interpretiert ein Polizist ein Verbot ausschließlich wörtlich. Die Unterscheidung zwischen einer untersagten Handlung und begleitenden Prozessen bleibt unberücksichtigt, wodurch eine absurde Fehlinterpretation entsteht, die das stereotype Bild eines прямолінійно мислячого поліцейського підсилює.

Отже, комічний ефект у поліцейських анекдотах формується через буквальне тлумачення мовних одиниць, ігнорування контексту та нездатність персонажів до гнучкої інтерпретації значень. Саме ця невідповідність між мовною формою, ситуацією та очікуваннями адресата і становить основу гумористичного впливу.

Даний анекдот наочно ілюструє механізм буквального тлумачення нормативно маркованої лексики, коли окрема мовна одиниця перетворюється на жорсткий і незмінний орієнтир поведінки. Для стереотипного образу німецького поліцейського лексема *verboten («заборонено»)* набуває абсолютного значення і сприймається поза конкретною ситуацією.

In einem humoristischen Beispiel erklärt ein Polizist einer jungen Frau, dass Baden an diesem Ort verboten sei. Dabei peагiert er ausschließlich auf die formale Regel und berücksichtigt nicht die tatsächlichen Umstände der Situation. Als die Frau auf логічний зв'язок між діями verweist, erhält sie die Antwort, dass das Ausziehen nicht verboten sei.

Жінка апелює до логічної послідовності дій, оскільки роздягання є природною передумовою купання. Однак поліцейський ігнорує цей причинно-наслідковий зв'язок і чітко розмежовує дві дії, керуючись лише їх формальним статусом у системі заборон.

Комічний ефект полягає в тому, що заборона інтерпретується суто буквально: купання визнається недопустимим, тоді як роздягання, не позначене як заборонене, не викликає жодних зауважень. Таке семантичне розмежування між дією «купатися» та дією «роздягатися» створює ситуацію абсурдного непорозуміння.

Отже, буквальна інтерпретація інструкцій і нормативних формулювань виступає одним з провідних прийомів творення комічного ефекту в гуморі про поліцейських, підкреслюючи їх механічне, негнучке мислення та орієнтацію виключно на формально закріплені правила. Стереотипний персонаж реагує не на ситуацію в цілому, а на окремі формальні ознаки, не співвідносячи їх із реальним контекстом.

In einem humoristischen Beispiel spaziert eine Blondine durch die Stadt und entdeckt an einer Laterne einen Zettel mit der Aufschrift „Appartement zu vermieten“. Sie interpretiert die Information wörtlich, klopft an die Laterne und wartet vergeblich auf eine Reaktion. Ein Polizist, der das Geschehen beobachtet, spricht sie schließlich an. Als die Blondine auf den Zettel verweist, betrachtet der Polizist die Laterne und kommt zu dem Schluss, dass jemand anwesend sein müsse, da das Licht brenne.

Інтелектуальна наївність поліцейського стає джерелом комічного ефекту: він сприймає фізичний об’єкт як житловий простір, керуючись лише формальною ознакою «світло горить». Реакція персонажа нагадує дитяче мислення, яке не здатне самостійно співвіднести напис із реальною функцією предмета без зовнішньої підказки.

Подібний принцип реалізується і в інших гумористичних ситуаціях, де персонаж-поліцейський не може правильно інтерпретувати очевидний об’єкт або мовний сигнал і потребує готового зразка дії для виконання елементарного завдання.

Nicht selten wird auch die begrenzte sprachliche Kompetenz der Polizeifiguren satirisch dargestellt. In einem weiteren Beispiel finden zwei Polizisten eine Leiche vor einem Gymnasium. Statt die Situation zu erfassen, konzentrieren sie sich auf die Schreibweise des Wortes „Gymnasium“. Die Unsicherheit führt zu einer absurden Entscheidung, die keinerlei Bezug zur реальній проблемі hat.

У таких анекдотах комізм виникає завдяки зміщенню уваги з події на другорядний, формальний аспект - напис, слово або орфографічну деталь. Саме обмеженість інтерпретації, нездатність до узагальнення та механічне мислення поліцейських персонажів формують сатиричний образ і створюють гумористичний ефект.

Показовий є анекдот, що ґрунтується на поширеному стереотипі про зловживання алкоголем серед представників правоохоронних органів. Комічний ефект у ньому виникає завдяки алогічній інверсії звичного фізіологічного процесу: дія, яка за нормальних умов мала б відбуватися природним шляхом, подається у викривленому, абсурдному вигляді, що суперечить очікуванням адресата.

Саме поєднання буденності ситуації з «перевернутим» причинно-наслідковим результатом створює сміховий ефект. Це ілюструє питання, сформульоване у жартівливій формі: *Was muss ein Polizist trinken, wenn er 0,5 Promille erreichen will?* Неочікувана відповідь - *Drei Tage lang nichts* - демонструє протилежну логіку: для досягнення «допустимого» рівня алкоголю в крові персонажу необхідно не вживати алкоголь узагалі.

Анекдот апелює до серйозної соціальної проблематики, оскільки, попри вимоги професії, поліцейських у масовій свідомості нерідко асоціюють зі схильністю до вживання алкоголю [Bauer 1998, S. 53]. Комічний ефект формується завдяки інверсії причинно-наслідкових зв’язків: замість очікуваного пошуку напою, який би забезпечив рівень 0,5‰, пропонується повне утримання від алкоголю.

Отже, стереотипний образ поліцейського постає настільки звичним до підвищеного вмісту алкоголю в крові, що «нормативного» показника він може досягти лише шляхом тривалої абстиненції. Така підміна причин і наслідків підсилює гумористичний ефект і водночас іронізує над соціальним уявленням про професійну групу.

Таким чином, вислів «0,5 Promille erreichen» у межах гумористичного контексту втрачає своє пряме значення як межі сп’яніння й переосмислюється як умовний «мінімально допустимий рівень тверезості». У такий спосіб гумор гіперболізує стереотип про алкоголізацію поліцейських, трансформуючи фізіологічний показник у маркер «нормального» стану персонажа. Інверсія очікуваного результату виступає ефективним прийомом сатиричного зображення професійної групи через приписувані їй соціальні вади.

Мисленнєвий алогізм поліцейського репрезентується й в іншому анекдоті, де автоінспектор замість водія намагається самостійно подути в контрольну трубку. Комічний ефект посилюється діалогічною формою викладу:

Pusten Sie mal ins Röhrchen, sagt der Polizist.

Nee, sagt der Autofahrer.

Sie, Sie pusten jetzt!

Nee!

Sie, wenn Sie jetzt nicht pusten, dann puste ich für Sie! Aber dann haben Sie 3,5 Promille!

Іронія ситуації полягає в тому, що поліцейський погрожує «взяти дію на себе» й тим самим створити показник 3,5 Promille, демонструючи повне нерозуміння принципу вимірювання алкоголю в крові. Така логічна підміна причин і наслідків підсилює комічний ефект і водночас актуалізує стереотип про надмірну схильність персонажа до алкоголю та відсутність раціонального мислення.

Отже, гумор у подібних анекдотах вибудовується на абсурдному переосмисленні фізіологічних і процедурних норм, що дозволяє іронічно змалювати професійний образ поліцейського через когнітивні викривлення та механічне сприйняття реальності.

На концептуальному рівні комічність у професійних анекдотах часто пов’язують із протиставленням інтелектуальних характеристик персонажів. У межах дискурсивного аналізу саме анекдоти дозволяють простежити, як акцент зміщується на демонстрацію когнітивної обмеженості, що виявляється у відсутності логічного міркування, надмірному спрощенні суджень та нездатності адекватно інтерпретувати ситуацію навіть на мінімальному смисловому рівні. Така інтелектуальна «простота» найвиразніше проявляється в семантичних опозиціях і формує образ наївної або надмірно довірливої людини.

Саме таку когнітивну модель ілюструє наступний гумористичний приклад. *Zwei Polizisten gehen Streife und kommen an einem Haus vorbei, in dem einer von ihnen wohnt. Er zeigt nach oben und erklärt, dass er dort lebt. Auf dem Balkon steht eine Frau, daneben ein Mann*, і поліцейський, не вагаючись, ототожнює обох осіб із власною сімейною ситуацією, включаючи себе самого. Буквальне співвіднесення просторових вказівок із соціальними ролями створює ефект логічної неузгодженості та породжує комізм.

Аналогічний принцип реалізується й в іншому анекдоті, побудованому на прямолінійному сприйнятті мовного сигналу. *Ein Polizist geht an einer Brücke vorbei und hört, wie jemand ununterbrochen „Vierundzwanzig“ wiederholt.* На запитання про причину такої поведінки співрозмовник пропонує поліцейському подивитися вниз. Після зміни просторової перспективи числовий ряд раптово змінюється, що демонструє момент запізнілого усвідомлення ситуації.

У подібних прикладах комічний ефект ґрунтується на затримці когнітивної реакції та буквальному тлумаченні інформації без урахування контексту. Саме ця невідповідність між ситуацією, мовним сигналом і його інтерпретацією дозволяє структурувати сатиричний образ персонажа та підкреслити інтелектуальну наївність як стійку характеристику професійного стереотипу.

Комічна наївність поліцейського розкривається в анекдоті з блондинкою: замість водійських прав вона подає йому предмет, подібний за формою, — невелике портативне дзеркальце. Дивлячись у це дзеркальце поліцейський не бачичь обличчя, його увага звернена тільки на полійцейську форму: *Eine Blondine fährt mit dem Auto auf der Landstrasse und wird von einem Polizisten angehalten. "Ihren Führerschein bitte" "Ähm... Was'n das?" „Ich meine dieses kleine Ausweiskärtchen – das mit Ihrem Bild.“ Die Blondine sucht lange in ihrer Handtasche, findet endlich etwas und hält dem Polizisten einen kleinen Taschenspiegel hin: "Das meinen Sie doch, oder?" "Oh, ich wusste ja nicht dass Sie von der Polizei sind. Na, dann Gute Fahrt!"* Гумористичний ефект виникає на естралінгвальному рівні, адже спирається на алюзивний механізм.

Комічність у цій групі жартів ґрунтується на семантичній неоднозначності окремих лексем, яка провокує хибну інтерпретацію мовного сигналу. Зокрема, двозначність прикметника ***saumässig,*** що може вживатися як у значенні *«вкрай поганий»,* так і як образна негативна характеристика, створює підґрунтя для конфлікту очікувань між учасниками комунікації. У гумористичній ситуації, пов’язаній із дорожньою перевіркою, поліцейський звертає увагу на технічний стан автомобіля, однак адресат сприймає висловлювання як особисту образу, що зумовлює несподівану відповідь і формує комічний ефект на рівні прагматики.

Інший тип мовної комічності пов’язаний із навмисним спрощенням змісту та демонстрацією обмеженого розуміння абстрактних понять. У жарті про міського мешканця, якого зупиняє поліція, ключовим стає слово Analphabet, що повторюється персонажем без усвідомлення його змісту. Поліцейський інтерпретує самоназву буквально й пропонує елементарну перевірку - вимогу продемонструвати навички письма, чим викриває абсурдність ситуації. Комізм у цьому випадку виникає через розрив між формальним уживанням слова та його реальним значенням, а також через зіткнення мовної декларації з практичною перевіркою.

Слід зазначити, що зовнішній вигляд німецьких поліцейських, одягнених у зелену уніформу, слугував основою для їхнього прізвиська «die grünen Männchen» (зелені чоловічки). Поліцейський - це Mann (чоловік) у формі, що традиційно асоціюється з авторитетом, силою та серйозністю. Додавання суфікса -chen (як у Männchen) виконує кілька функцій:

- зменшення: це прямо вказує на малий розмір, роблячи поліцейського маленьким і незначним;

-іронічність образу ґрунтується на тому, що в цих анекдотах фігурує не просто «маленький чоловік», а гіперзменшена «людська фігурка», позбавлена будь-якого авторитету чи вагомості.

Такий персонаж викликає радше поблажливу усмішку, оскільки уособлює крайню спрощеність та примітивність, характерну для певних стереотипних уявлень:

Ein Lastwagenfahrer ist auf einer Landstraße unterwegs, als er am Rand der Fahrbahn plötzlich eine winzige blaue Gestalt entdeckt. Er hält an und fragt neugierig, wer sie sei.

Das blaue Männchen erklärt, es stamme von einem fernen Planeten, habe großen Hunger und bitte um etwas zu essen. Der Fahrer entschuldigt sich, reicht ihm ein Brötchen und setzt seine Fahrt fort. Nach kurzer Zeit sieht er ein kleines rotes Wesen am Straßenrand. Wieder hält er an und stellt dieselbe Frage. Das rote Männchen antwortet, es komme ebenfalls aus dem All und habe großen Durst. Der Fahrer gibt ihm eine Flasche Cola und fährt weiter.

Schließlich bemerkt er ein grünes Männchen. Er stoppt erneut und meint scherzhaft, er könne ihm wohl auch nur etwas Kleines anbieten. Daraufhin antwortet das grüne Männchen ganz sachlich: „Führerschein und Fahrzeugpapiere, bitte.“

Іронічність образу ґрунтується на тому, що в цих анекдотах фігурує не просто «маленький чоловік», а гіперзменшена «людська фігурка», позбавлена будь-якого авторитету чи вагомості. Такий персонаж викликає радше

поблажливу усмішку, оскільки уособлює крайню спрощеність та примітивність, характерну для певних стереотипних уявлень.

2.3. Комічне осмислення професійного образу юриста

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Професія юриста має ішшу соціальну функцію - забезпечення справедливості та правового порядку.

Попри це, вона так само, як і професія поліцейського, обростає впізнаваними культурними стереотипами, що часто віддзеркалюють типові уявлення суспільства про характер фахіців певної галузі.

формування відповідного стереотипу є анекдот про двох матерів, у якому відтворюється уявлення про професійну схильність юриста до постійної аргументації та втручання в дискусії: *Zwei Frauen sprechen über ihre heranwachsenden Kinder. „Was möchte Ihr Sohn später einmal werden?“ „Rechtsanwalt“, antwortet die eine. „Er diskutiert leidenschaftlich, mischt sich gern in чужі Angelegenheiten ein und ist überzeugt, immer im Recht zu sein.“*

Така характеристика ґрунтується на стереотипному уявленні про професію юриста, для якої дискусія, аргументація та доведення позиції є невід’ємною складовою фахової діяльності.

Юрист не може не сперечатися; сам процес дискусії та доведення є його природним середовищем. Це відображає професійну необхідність захищати позицію клієнта та вести судові суперечки, але в анекдоті це гіперболізується до загальної конфліктності та бажання сперечатися завжди і про все.

У цьому гумористичному епізоді гіперболізується риса, яка асоціюється з юристом: прагнення сперечатися, втручатися в суперечки та переконувати інших у власній правоті.

У професійному контексті це є нормою, адже юрист мусить аргументувати позицію клієнта та вести судові дебати, проте в анекдоті ця особливість подається як риса характеру дитини, доведена до абсурду.

Юристові також приписують надмірну впевненість у власних судженнях, що ґрунтується на його знанні законів. У практиці це передбачає компетентність у правових питаннях, але гумор перетворює цю професійну рису на неспроможність визнати помилку або на нав'язливе «повчання» інших. Фраза «вважає власну думку безперечною» підкреслює іронічність цього стереотипу, демонструючи, як характерна для професії риторична категоричність у побуті набуває комічного звучання.

Гумор також експлуатує мотив «дорослих» якостей, що проглядаються у дитячій поведінці. Коли дитині приписують риси, які суспільство вважає неб ажаними в юристах, виникає комічний ефект через різкий контраст між очікуваною поведінкою дитини та гіперболізованою моделлю дорослого професіонала.

Окремої уваги заслуговує характеристика «Immer - alles - besser», яка передає узагальнений образ юриста як людини, що прагне «поправити» інших і постійно пропонує власне бачення ситуації.

Жарти про юристів традиційно висвітлюють негативні риси, які суспільство приписує цій професійній групі. Однією з найтиповіших вад вважають схильність до надмірної матеріальної вигоди. У німецькій культурі ця риса вкорінилася настільки глибоко, що майже кожне слово або дія адвоката постає як привід для фінансової компенсації. Це яскраво демонструє анекдот: *Anwalt noch einmal die Rechnung durch. „Gegen die Kosten für das Geschäftsessen habe ich nichts einzuwenden", meint er, „zumal ich davon ausging, dass Sie mich eingeladen hätten.Aber wie ist dieser Posten hier zu*

verstehen:‚Beratung beim Arbeitsessen – 50 Euro'?" „Können Sie sich wirklich nicht mehr erinnern?", entgegnet der Anwalt, „schließlich habe ich Ihnen dabei ausdrücklich die besonders empfehlenswerten Garnelen aus Madeira ans Herz gelegt."

Комічність виникає через багатозначність слова **Beratung**, яке може означати і «консультацію», і «пораду». У звичайному контексті порада щодо страви не має жодного фахового значення, але адвокат у гумористичній моделі трактує її як підставу для виставлення рахунку.

Синтаксичний механізм комізму яскраво реалізується у короткому анекдоті, побудованому на двозначності вислову *„Das haben wir gleich",* який адвокат вимовляє, беручи гроші свого клієнта. Залежно від інтерпретації ця фраза може означати як «ми зараз усе владнаємо», так і «кошти я забираю негайно», що створює каламбур на основі семантичної амбівалентності. Подальший розвиток подій лише підсилює комічний ефект і демонструє, чому саме юрист у цій ситуації отримує вигоду першим.

У масовій свідомості поширене уявлення про те, що юрист майже завжди здатен перетворити будь-яку оплату на додатковий прибуток або знайти спосіб фінансово виграти навіть у формально нейтральній ситуації. Така установка формує стереотип про його прагматичну винахідливість, комерційну кмітливість і схильність до матеріальної вигоди. Саме тому фінансові справи за участі адвокатів нерідко сприймаються як потенційно ризиковані. Цю рису яскраво ілюструє наступний анекдот, у якому використання дієприкметника angeheftet на початку висловлювання різко зміщує фокус очікувань і породжує ефект несподіваного смислового зламу. Юрист формально погоджується компенсувати витрати, однак паралельно надсилає власний рахунок, логічно обґрунтовуючи це в межах професійної раціональності.

Ein Hund betrat eines Tages eine Metzgerei und schnappte sich heimlich einen Braten. Der Metzger erkannte das Tier bald als den Hund seines Nachbarn, der

als Anwalt arbeitete. Er griff zum Telefon und sagte: „Wenn Ihr Hund Fleisch aus meinem Laden stiehlt, tragen Sie doch wohl die Verantwortung dafür, oder?“ Der Anwalt antwortete ruhig: „Selbstverständlich. Was kostet der Braten?“ - „30 Euro“, erwiderte der Metzger. Einige Tage später erhielt dieser einen Brief mit einem Scheck über 30 Euro. Dem Schreiben lag eine Rechnung bei, auf der stand: „Rechtsberatung: 350 Euro.“

Таким чином, комічний ефект виникає завдяки навмисному зміщенню смислових акцентів: формальна компенсація супроводжується додатковою фінансовою вимогою, яка в гумористичній моделі постає як цілком логічний професійний крок. Подібна ситуація підкреслює стереотипне уявлення про юриста як людину, що вміє монетизувати будь-яку взаємодію, зберігаючи зовнішню коректність і раціональність дій.

У наведеному фрагменті комічність вибудовується через зміщення смислових акцентів: формально коректна професійна дія несподівано тлумачиться як економічна операція. Персонаж, що перебуває у статусі представника правничої сфери, демонструє готовність «врегулювати питання», однак одразу переводить ситуацію з площини права у сферу фінансової доцільності, використовуючи її як привід для особистої вигоди.

Ein junger Richter wendet sich an seinen erfahreneren Kollegen und fragt*: „Ich habe hier einen Schwarzbrenner, der Zwetschgengeist hergestellt hat - wie viel soll ich ihm geben?“ Der ältere Kollege überlegt kurz und antwortet trocken: „Auf keinen Fall mehr als vier Euro pro Liter.“*

У цьому епізоді реалізується прийом полісемії: *вислів wie viel soll ich ihm geben* інтерпретується не як запит щодо міри покарання чи вироку, а як питання про грошову виплату. Досвідчений суддя сприймає ситуацію не з позиції юридичної відповідальності, а крізь призму ринкової вартості контрабандного продукту, ігноруючи правовий контекст. Таким чином, проблема автоматично переноситься зі сфери правозастосування у площину торгівлі та ціноутворення.

Подібна інтерпретація підсилює сатиричний образ юриста, для якого першочерговим орієнтиром виступає не норма закону, а фінансовий розрахунок. Навіть у ситуації, що безпосередньо пов'язана з порушенням правових приписів, його мислення функціонує за логікою економічної вигоди. Це перебільшення закріплює стереотип про професійну деформацію, де прагматизм і матеріальний інтерес домінують над етичними та правовими міркуваннями. Тобто мозок юриста працює в режимі «ринковий аналіз» замість «правова оцінка». Це гіперболізує ідею користолюбства та ділової хватки як домінуючих рис професії.

У наведеному фрагменті комічність вибудовується через зміщення смислових акцентів: формально коректна професійна дія несподівано тлумачиться як економічна операція. Персонаж, що перебуває у статусі представника правничої сфери, демонструє готовність «врегулювати питання», однак одразу переводить ситуацію з площини права у сферу фінансової доцільності, використовуючи її як привід для особистої вигоди.

Ein junger Richter wendet sich an seinen erfahreneren Kollegen und fragt: „Ich habe hier einen Schwarzbrenner, der Zwetschgengeist hergestellt hat - wie viel soll ich ihm geben?“ Der ältere Kollege überlegt kurz und antwortet trocken: „Auf keinen Fall mehr als vier Euro pro Liter.“

У цьому епізоді реалізується прийом полісемії: вислів *wie viel soll ich ihm geben* інтерпретується не як запит щодо міри покарання чи вироку, а як питання про грошову виплату. Досвідчений суддя сприймає ситуацію не з позиції юридичної відповідальності, а крізь призму ринкової вартості контрабандного продукту, ігноруючи правовий контекст. Таким чином, проблема автоматично переноситься зі сфери правозастосування у площину торгівлі та ціноутворення.

Подібна інтерпретація підсилює сатиричний образ юриста, для якого першочерговим орієнтиром виступає не норма закону, а фінансовий

розрахунок. Навіть у ситуації, що безпосередньо пов’язана з порушенням правових приписів, його мислення функціонує за логікою економічної вигоди. Це перебільшення закріплює стереотип про професійну деформацію, де прагматизм і матеріальний інтерес домінують над етичними та правовими міркуваннями.

Фінальний анекдот яскраво увиразнює наскрізний мотив - правник настільки занурений у логіку професійної вигоди, що майже повністю втрачає моральні орієнтири. У гумористичній моделі юрист мислить виключно категоріями прибутку та юридичних ходів, що підсилює сатиричне уявлення про цю професію як про таку, де прагматизм і цинізм домінують над етичними міркуваннями.

У повсякденному уявленні про діяльність юриста нерідко фігурують мотиви розрахунку та прагматичної вигоди, які проявляються навіть у ситуаціях, що формально не мають фінансового виміру. Саме такі уявлення стають підґрунтям комічних сюжетів, де професійна логіка правника вступає в контраст із моральними або гуманістичними очікуваннями.

Так, в одному з анекдотів подається гіперболізована ситуація зустрічі Мюллера з приятелем, який пересувається на милицях: Müller begegnet einem Bekannten, der auf Krücken geht. „Was ist denn mit dir passiert?“ - „Unfall.“ - „Schlimm. Kannst du ohne Krücken überhaupt nicht mehr gehen?“ - „Doch, mein Arzt meint ja. Aber mein Anwalt sagt nein…“

Комічний ефект тут вибудовується на протиставленні позицій лікаря та юриста, де останній постає як той, хто інтерпретує травму клієнта передусім як потенційне джерело вигоди.

Подібна логіка послідовно розгортається й в анекдоті про своєрідну «угоду» адвоката з Дияволом, що репрезентує крайній варіант професійного цинізму. За сюжетом правник скаржиться на труднощі у справах, після чого з’являється нечиста сила з вкрай привабливою пропозицією:*Ein Anwalt hat Probleme mit seiner Kanzlei und ruft den Teufel. Der erscheint prompt und sagt:*

„Diese Woche haben wir ein Sonderangebot: perfekte Gesundheit, jeder Prozess geht zu deinen Gunsten, absolute Attraktivität, nie wieder Mundgeruch, du kennst morgen schon die Börsenkurse von übermorgen. Im Gegenzug gehören mir sofort deine Frau und deine Kinder – und du selbst schmorrst später ewig in der Hölle.“Der Anwalt kneift die Augen zusammen, denkt kurz nach und murmelt dann: „Moment… irgendwo steckt da doch ein Haken.“

Кульмінація анекдоту ґрунтується на парадоксі: герой не реагує на очевидну моральну катастрофу, а поводиться як професіонал, що шукає прихований пункт договору. Саме це зрушення акцентів і створює комічність - цінності родини та людського життя знижуються до рівня умов угоди.

У наведених прикладах навмисне зіставляються категорії, які за своєю природою не є порівнюваними: матеріальні вигоди та людські стосунки подаються як рівноцінні елементи обміну. Таке стилістичне «заниження» значущості нематеріальних цінностей формує сатиричний образ юриста з деформованою системою пріоритетів.

Фінальний штрих з’являється тоді, коли персонаж замість емоційної чи етичної реакції вживає трансформований фразеологізм, що звучить як професійний маркер: *„Die Sache hat einen Haken.“* Саме ця репліка підсумовує комічну модель мислення, у якій навіть абсурдно вигідна пропозиція розглядається крізь призму контракту та потенційних ризиків.

Комічність судових анекдотів часто виникає не з самої ситуації, а з особливого способу її вербалізації. Юридична манера мислення, орієнтована на формальну послідовність і гіпотетичні сценарії, у гумористичному контексті починає виглядати відстороненою від реальності. Саме це зіткнення раціональної процедури з очевидними фактами створює ефект абсурду.

У подібних сюжетах логіка допиту розгортається за інерцією: кожне нове запитання не наближає до істини, а лише ускладнює її. Адвокат, діючи за звичною схемою сумніву та перевірки, механічно ігнорує ситуаційний

контекст. Через це реальність підмінюється формальними припущеннями, які дедалі більше віддаляються від здорового глузду. Комізм досягає піку в моменті, коли одна коротка репліка лікаря знімає всю побудовану конструкцію. Вона не заперечує логіку прямо, а демонструє її непридатність у конкретних обставинах. Таким чином, професійна риторика, застосована без урахування очевидних фактів, втрачає сенс і починає працювати проти того, хто її використовує.

У результаті анекдот не лише висміює надмірну формалізацію юридичного мислення, а й показує, як прагнення до бездоганної логіки може обернутися комічною поразкою, коли ігнорується сама реальність події.

Gerichtsverhandlung.

Anwalt: „Können Sie sich an den Beginn der Obduktion erinnern?“

Arzt: „Ja, das war etwa um halb neun morgens.“

Anwalt: „War der Verstorbene zu diesem Zeitpunkt bereits tot?“

Arzt: „Nein, er lag vor mir auf dem Tisch und schaute mich irritiert an.“

Anwalt: „Haben Sie vor dem Eingriff den Puls überprüft?“

Arzt: „Nein.“

Anwalt: „Und den Blutdruck?“

Arzt: „Auch nicht.“

Anwalt: „Die Atmung?“

Arzt: „Ebenfalls nein.“

Anwalt: „Ist es dann nicht denkbar, dass der Patient noch lebte, als Sie mit der Obduktion begannen?“

Arzt: „Nein.“

Anwalt: „Wie können Sie sich da so sicher sein?“

Arzt: „Sein Gehirn befand sich bereits in einem Glas auf meinem Schreibtisch.“

Anwalt: „Wäre es trotzdem möglich gewesen, dass er noch lebte?“

Arzt: „Durchaus – vielleicht arbeitete er inzwischen irgendwo als Jurist.“

Анекдот дозволяє простежити типові риси мовленнєвої поведінки судді, що ґрунтуються на формалізованому використанні словосполучення so exakt. Надмірна точність відповіді дозволяє судді виграти час і підготувати наступне запитання, однак водночас викриває механічність суддівського мислення та зосередженість не на суті справи, а на формальній коректності формулювань.: Richter zum Zeugen: "Wie weit waren Sie von der Unfallstelle entfernt?" Zeuge:"19,26 Meter." Richter:"Wieso können Sie das so exakt angeben?" Zeuge:"Ich habe sofort nachgemessen, weil ich dachte, irgend ein Idiot wird mich sicher danach fragen!"

Мотив некомпетентності судді також реалізується в анекдоті про судовий процес у Гельсінкі, де логіка запитання вступає в очевидний конфлікт із часовими межами події. Надто широкий часовий інтервал, на який орієнтується суддя, унеможливлює отримання релевантної інформації та підкреслює абсурдність такого підходу до з'ясування обставин справи.: Im Mordverfahren in Helsinki fragt der Richter: „Wo hielten Sie sich zwischen dem 13. November und dem 4. Februar in der Nacht auf?"

Також ще одним естетичних джерел комічного ефекту є автоматичне відтворення професійної канцелярської формули **wegen Geringfügigkeit eingestellt**, уживання якої втрачає зв'язок із реальною ситуацією. Формула, покликана позначати незначність правопорушення, у цьому контексті звучить непропорційно та викриває шаблонність суддівського мислення: *Bei einer Gerichtsverhandlung gegen einen Exhibitionisten gelingt es dem Angeklagten, sich in Sekundenschnelle vor der jungen Richterin zu entkleiden. Die Richterin wendet sich daraufhin an den Staatsanwalt und erklärt nüchtern: „Das Verfahren wird wegen Geringfügigkeit eingestellt."*

Іронічне переосмислення мотиву нечесності реалізується в анекдоті, побудованому навколо надгробного напису, де буквальне сприйняття мовного повідомлення вступає в конфлікт із соціальним стереотипом: *Eine Frau besucht gemeinsam mit ihrer kleinen Tochter das Grab der Großmutter. Auf*

dem Rückweg fragt das Mädchen unvermittelt: „Mama, kann man eigentlich zwei Menschen in einem Grab beerdigen?“ - „Natürlich nicht“, antwortet die Mutter erstaunt. „Und wie kommst du darauf?“ - „Na, auf dem Grabstein steht doch: Hier ruht ein Anwalt und ein ehrlicher Mann.“

Комізм у цьому анекдоті досягається завдяки лексико-синтаксичному каламбуру, що ґрунтується на подвійному прочитанні функції сполучника *und.* З одного боку, він виконує звичайну єднальну функцію, поєднуючи два означення в межах одного іменника. З іншого боку, в дитячій інтерпретації und набуває значення переліку окремих об’єктів, що призводить до хибного висновку про наявність двох осіб в одній могилі. Таким чином, гумор вибудовується на зіткненні наївного буквального тлумачення з усталеним соціальним стереотипом про нечесність адвоката.

Прагнення заробітку підштовхує адвоката до алогічних і навіть неетичних дій, перетворюючи його на антигероя гумору: *Der Angeklagte sagt zu seinem Rechtsanwalt: „Wenn ich mit einem halben Jahr Haft davonkomme, zahle ich Ihnen 20.000 Euro.“ Nach Abschluss des Verfahrens bemerkt der Anwalt trocken: „Das war allerdings eine äußerst anstrengende Arbeit - man wollte Sie ursprünglich vollständig freisprechen.“*

Комічний ефект у цьому анекдоті є яскравим прикладом того, як фінансова мотивація повністю витісняє професійний обов'язок (захист клієнта). Відсутність модальних маркерів типу wenigstens («щонайменше») чи mindestens («як мінімум») свідчить про те, що клієнт одразу називає гранично прийнятний для себе термін, за який він готовий платити. Найкращим результатом для нього було б повне звільнення (freisprechen).

Адвокат, керуючись виключно буквальним виконанням умови оплати, а не інтересами клієнта, починає діяти навпаки. Він буквально сприймає "півроку" як цільовий показник, досягнення якого принесе йому гонорар, ігноруючи, що нуль місяців - це краще, ніж шість.

Анекдот висміює безпринципну хитрість юриста, який перетворює успіх клієнта на свою поразку (повне звільнення = 0 євро), і поразку клієнта на свій успіх (півроку ув'язнення = 20 000 євро).

Зосередження владних повноважень у руках юриста формує відчуття всесильності, що нерідко трансформується у мстивість і демонстративну вседозволеність. Це наочно виявляється в анекдоті про суддю, який, розглядаючи справу з автоінспекції, використовує покарання як засіб особистої сатисфакції щодо свого колишнього вчителя. Саме тому він змушує його сто разів переписати одну й ту саму фразу: „Sieh dir das an“, sagt der Verkehrsrichter zu seinem ehemaligen Lehrer, „auf genau diesen Moment habe ich zwei Jahrzehnte gewartet.“ Dann fügt er hinzu: „Setzen Sie sich bitte dort drüben hin und schreiben Sie hundertmal den Satz: Ich darf bei Rot nicht über die Kreuzung fahren.“

Даний прийом містить алюзію на традиційні дисциплінарні покарання учнів, що були поширені в німецькій шкільній практиці.

У суспільній свідомості професія юриста часто викликає амбівалентне, а подекуди й відверто негативне ставлення, коли її пов’язують із мотивами нечесності або прихованої *«нечистої»* сили. Це іронічно відтворюється в анекдоті, де адвокат інтерпретує слова клієнта буквально:

Anwalt: „Was genau hat er Ihnen daraufhin geantwortet?“

Mandant: „Er hat mir geraten, mich zum Teufel zu machen.“

Anwalt: „Wie haben Sie anschließend reagiert?“

Mandant: „Ich bin ohne zu zögern direkt zu Ihnen gegangen.“

Фразеологізм zum Teufel scheren у цьому контексті зазвичай має переносне значення «піти геть», однак клієнт сприймає його буквально і, ототожнюючи адвоката з «нечистою силою», звертається саме до нього.

У німецькому побутовому гуморі образ адвоката часто конструюється через серію стандартних риторичних моделей «запитання — несподівана відповідь», у яких комічний ефект ґрунтується не на змісті окремих жартів, а

на повторюваному механізмі знецінення персонажа. У таких прикладах адвокат послідовно зіставляється з неживими предметами, небезпечними тваринами або містичними істотами, що формує узагальнений стереотип його хижої, аморальної та соціально небажаної природи. Саме накопичення однотипних моделей запитально-відповідної структури забезпечує іронічний ефект і підсилює негативну оцінку професії. *Mehrere juristische Witze folgen dabei demselben Frage-Antwort-Schema: Eine scheinbar neutrale Frage nach einem Unterschied, einer Folge oder einer Bedeutung wird gestellt, worauf eine kurze, pointierte Antwort folgt, die den Juristen mit Dingen, Tieren oder unheimlichen Figuren gleichsetzt und ihn dadurch bewusst abwertet*.

Ці прикдади нам демонструють , що адвокат постає в образі предметів, хижих тварин або навіть міфологічних істот. Порівняння ґрунтуються на референтах, які візуально й тактильно асоціюються з чимось негативним, що підсилює ефект приниження. Аналогічний механізм реалізується й в анекдоті:

Warum werden in regionalen Scherztexten bestimmte Städte mit problematischen Phänomenen und andere mit einer hohen Konzentration von Juristen in Verbindung gebracht? Die Pointe beruht auf der ironischen Zuschreibung gesellschaftlich unerwünschter Eigenschaften im Rahmen eines fiktiven Auswahlprozesses.

Аналіз анекдотичного корпусу дає підстави стверджувати, що постать юриста в німецькому побутовому гуморі нерідко виходить за межі доброзичливої іронії та набуває виразно критичного, подекуди зневажливого забарвлення. У таких текстах юрист фігурує не лише як персонаж жарту, а й як символ професійної групи, до якої адресовано скептичне й різко іронічне ставлення. Комічний ефект у багатьох випадках поєднується з елементами чорного гумору, що посилює негативну оцінку професії та водночас підкреслює її амбівалентне сприйняття в масовій свідомості.

2.4 . Гумористичне конструювання образу політика та викладача

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Політична сфера, як одна з ключових складових суспільного життя, постійно перебуває у фокусі суспільної уваги, що неминуче робить її об’єктом сатири та гумору. Гумористичний дискурс політики виходить далеко за межі розваги, формуючи комічний образ сучасного політичного діяча, який зазвичай набуває рис карикатурності щодо реальних осіб або подій. У такому образі концентруються найбільш обговорювані негативні характеристики, зокрема схильність до обману, жадібність, некомпетентність і популізм.

У гумористичних текстах політичні фігури постають у контексті боротьби за владу, де особливо виразно викриваються їхні маніпулятивні стратегії та прагнення до особистої вигоди. Такий образ водночас відображає ставлення суспільства до політиків, виконуючи функцію колективної реакції й, подекуди, своєрідного захисного механізму від політичного тиску (Merziger 2010, S. 42).

Отже, анекдот або сатиричний мем про політику слід розглядати не лише як форму розваги, а як різновид культурного висловлювання, що фіксує суспільні настрої та оцінки владних інституцій. Тривалий історичний досвід політичних і економічних взаємин Німеччини з різними державами світу, насамперед країнами Європи та США, закономірно знайшов відображення в політичному гуморі. Саме тому публічні політичні постаті - президенти, канцлери, посли - з часом перетворюються на впізнаваних персонажів жартів не лише в масовій свідомості, а й у середовищі правлячих еліт. У таких анекдотах вони постають не як індивідуальні особистості, а як узагальнені образи держави, а отже - символічні репрезентанти певного народу.

Зі зростанням політичного впливу окремої постаті підвищується ймовірність її перетворення на впізнаваний персонаж анекдотів у різних мовних і культурних просторах. Політичний гумор у такому разі слугує способом осмислення міжнародних процесів і рішень. У жартівливому дискурсі об'єктами висміювання стають як зовнішньополітичні кроки, так і риторика, стиль мислення або публічний імідж політичних лідерів. Часто іронічне переосмислення стосується прагматичних союзів, військових конфліктів чи уявного інтелектуального рівня політиків, що закріплюється у вигляді стійких стереотипів.

Отже, популярність політичних діячів в анекдотах пояснюється поєднанням значного суспільного впливу з яскравими, суперечливими або легко впізнаваними рисами, які народ використовує як інструмент колективної критики та емоційного розрядження. Насамперед варто звернути увагу на типові уявлення про сучасних політиків, що проявляються в наступному анекдоті: *Wer waren die ersten drei Politiker? - Die Heiligen Drei Könige! Sie legten die Arbeit nieder, zogen schöne Gewänder an und gingen auf Reisen.*

Можна стверджувати, що політична діяльність у такому контексті взагалі не сприймається як робота, а асоціюється з зовнішньою репрезентацією, привілеями та постійними поїздками.

Співставлення Бундестагу з театром у відповідному анекдоті реалізується через бінарну опозицію та використовується для іронічного зображення німецького політичного класу: *Als frühes ironisches Bild politischer Tätigkeit gelten in einem populären Scherz drei bekannte Gestalten, die ihre eigentliche Aufgabe ruhen ließen, sich repräsentativ kleideten und stattdessen lange Reisen unternahmen.*

Політика в анекдоті, подається як театр, оскільки політики сприймаються як актори, які грають ролі, а не діють щиро. Це втілює когнітивний вимір політичної свідомості: народ вважає, що політика - це шоу, позбавлене

щирості. Комічний ефект виникає через інверсію очікуваних цінностей та аксіологічну критику [Кагановська 2014, с. 315]. Відповідь анекдоту („Auf der Bühne zählt Können wenig, während außerhalb des Theaters Rollen großzügig entlohnt werden.“) не дає прямої характеристики Бундестагу, але імпліцитно стверджує: якщо в театрі добре грають, але мало отримують, то в Бундестазі, де отримують багато, актори, очевидно, погані. Таким чином, гумор висміює надмірну оплату праці (користолюбство) та низький професіоналізм /щирість (некомпетентність /лицемірство) збірного образу німецького політика, підтверджуючи суспільне переконання, що політики не заслуговують на свої високі зарплати.

У німецькому гумористичному дискурсі фігурує чимало політичних діячів, які, попри високий державний статус, ставали об’єктами насмішок через демонстративну примітивність мислення та логічну непослідовність. До таких постатей зараховують і колишнього керівника НДР Еріка Хонекера. В анекдотичному наративі його образ подається через комічне викривлення уявлень про «прогрес» соціалізму, де замість зростання кількісних показників відбувається їх абсурдне зменшення. Порушення логіки виникає внаслідок механічного перенесення правил рахунку для цілих чисел на дробові величини, що й створює комічний ефект:

"Erich Honecker spricht vor der Parteiversammlung über den Fortschritt des Sozialismus. „Genossinnen und Genossen“, erklärt er feierlich, „der Siegeszug des Sozialismus ist nicht mehr aufzuhalten. Heute umfasst er bereits einen beträchtlichen Teil unserer Erde – und morgen wird es noch weniger sein: erst ein kleinerer Anteil, dann ein noch kleinerer, und bald nur noch ein Bruchteil davon.“

Джордж Буш у масовій свідомості часто постає як політичний діяч із примітивним типом мислення, що яскраво експлуатується в анекдотичному дискурсі. В одному з жартів про пожежу в Білому домі акцент робиться на тому, що згоріли «обидві» книги з його бібліотеки. Умисне використання лексеми alle слугує засобом іронічного підкреслення вкрай незначної

кількості прочитаних ним книжок. Подальший розвиток сюжету лише посилює комічний ефект, оскільки з'ясовується, що ці книги виконували функцію розмальовок. Такий прийом додатково наголошує на недалекості та інтелектуальній обмеженості персонажа: *CNN meldet in einer Eilmeldung einen Zwischenfall in Washington. In den frühen Morgenstunden brach im Weißen Haus ein Feuer aus, das die private Büchersammlung von George W. Bush beschädigte. Nach ersten Berichten wurden sämtliche vorhandenen Bücher zerstört - beide.*

Політичні діячі у гумористичному просторі зображуються як конкуренти, які, попри зовнішню ворожість, у разі потреби здатні до ситуативного заграванння або приниження перед впливовішими фігурами. Цю модель демонструє анекдот про зустріч Меркель і Шредера з Джорджем Бушем, у якому використано гротескний образ «поглинання» як метафору політичної ієрархії: *Angela Merkel und Gerhard Schröder treffen sich nach einem Besuch bei George W. Bush. Schröder sagt nachdenklich: „Ich habe den Eindruck, Bush hat mich komplett verschluckt." Merkel zuckt mit den Schultern und antwortet: „Dazu kann ich nichts sagen – ich bin auf der anderen Seite wieder herausgekommen."*

Жарт про візит Герхарда Шрьодера до Раю (Неба) і годинники світових урядів блискуче ілюструє суспільне сприйняття німецької політики: *Gerhard Schröder gelangt nach seinem Tod in den Himmel und wird dort von Petrus empfangen. Neugierig blickt er sich um und entdeckt einen riesigen Raum voller Uhren. Verwundert fragt er Petrus, was es damit auf sich habe. „Für jedes Land gibt es hier eine Uhr", erklärt Petrus. „Bei jeder Fehlentscheidung einer Regierung bewegen sich die Zeiger weiter." Schröder denkt kurz nach und fragt dann: „Und wo befindet sich die deutsche Uhr?" Petrus lächelt: „Die hängt unten in der Küche – sie funktioniert inzwischen als Ventilator."*

Часовий механізм тут виступає симвом і моральним барометром для кожної держави. Годинник має рухатися повільно або не рухатися взагалі, що символізує мудрість, стабільність і малу кількість помилок уряду. Кожна "Fehlentscheidung" (помилкове рішення) змушує стрілки рухатися вперед,

відображаючи накопичення політичних прорахунків та безвідповідальності. Комізм сягає вершини, коли Шрьодер, побачивши годинники інших країн, запитує про німецький:

Кількість і швидкість помилкових рішень була настільки величезною, що стрілки не просто рухалися, а оберталися з такою шаленою швидкістю, що годинник перетворився на ротор (вентилятор). Ця гіпербола свідчить про абсолютну, нестримну безвідповідальність німецьких політиків, які, на думку народу, приймали рішення настільки часто і так неправильно, що вичерпали сам концепт вимірювання помилок за допомогою годинника. Годинник більше не може функціонувати як інструмент обліку - він може лише обдувати наслідки цих помилок.

У цьому прикладі гумористичного дискурсу поєднано образи кількох федеральних канцлерів Німеччини - Коля, Шредера та Меркель. Кількість умовного покарання корелює з числом управлінських помилок, приписуваних політичному діячеві. Фраза durch die Nähmaschine ziehen у цьому контексті функціонує як стилістично переосмислений варіант усталеної ідіоми durch den Kakao ziehen, активізуючи механізм іронічного знецінення через гіперболізоване «покарання» та публічне пиниження.:

Schröder, Kohl und Merkel geraten gemeinsam in einen Unfall und gelangen in den Himmel. Gott erklärt ihnen, dass jede Unwahrheit Konsequenzen nach sich ziehe. Schröder kehrt nach kurzer Zeit zurück und berichtet von wenigen Strafen für kleinere Notlügen. Merkel erscheint deutlich später und klagt über eine erheblich größere Anzahl solcher Konsequenzen. Kohl hingegen lässt lange auf sich warten. Auf Nachfrage erklärt ein himmlischer Assistent schließlich: „Er wird noch immer durch die Nähmaschine gezogen.“

Наведений жарт ґрунтується на грі слів, побудованій на полісемії лексеми verwählen, що забезпечує виразний комічний ефект і спрямована на висміювання механізмів політичного вибору: *Wodurch unterscheidet sich ein*

Politiker von einem Telefon? - Beim Telefon erkennt man sofort, dass man sich verwählt hat.

Зіставлення політика з телефоном має іронічний характер, оскільки, на відміну від технічного пристрою, який можна «вимкнути» або «відкласти», політичного діяча неможливо усунути миттєво. Комізм виникає завдяки двозначності дієслова verwählen: з одного боку, воно означає «помилково набрати номер» (помилка в технічному процесі), з іншого - «зробити хибний вибір» (помилка в політичному процесі, зокрема під час голосування). У результаті підкреслюється асиметрія відповідальності: виборець, помилившись, не має змоги негайно «перервати зв'язок» з обраним політиком до наступних виборів.

Жарт про голубів ґрунтується на прямій аналогії між вертикальною траєкторією руху птахів і кар'єрною динамікою політиків (від «низу» до «верху»), реалізованій через гру слів aus der Hand fressen / bescheißen:

Zwei Menschen werfen Tauben Brotkrumen zu. Einer bemerkt: „Diese Tauben erinnern mich an Politiker." „Wieso denn?" fragt der andere. „Ganz einfach", lautet die Antwort, „solange sie noch unten sind, nehmen sie dir alles aus der Hand - aber kaum haben sie Höhe gewonnen, lassen sie es von oben auf dich herunter."

Комічний ефект і критичне наповнення досягаються завдяки амбівалентності вживаних мовних одиниць.

1) **aus der Hand fressen**

а) буквальне значення - приймати їжу безпосередньо з руки іншої особи, що описує елементарну фізичну дію без додаткового оцінного навантаження;

б) переносне значення - виявляти повну залежність, слухняність або готовність підкорятися чужій волі (у політичному контексті — діяч, який заради підтримки чи вигоди діє конформно, орієнтуючись на очікування електорату);

2) **bescheißen**

а) пряме значення - «забруднити фекаліями»;

б) переносне значення - «обдурити, ошукати, зрадити» (політик, який, отримавши владу, використовує її проти тих, хто його підтримував).

Анекдот прямолінійно стверджує, що залежність від народу (внизу) породжує підлесливість (бути вдячним), тоді у жарті простежується трансформація образу політичної автономії: дистанціювання від виборців після здобуття влади осмислюється як різка зміна моральної позиції. Поведінка, що до виборів інтерпретується як вимушена залежність від «низів», після перемоги переосмислюється як холодна відстороненість і втрата зобов'язань. Такий контраст подається через гротескне зіставлення повсякденної ситуації з політичною практикою, що дозволяє узагальнити уявлення про цинізм влади, порівнюючи це з тривіальним, але неприємним актом голуба. Це яскрава ілюстрація народного уявлення про цинізм і безпринципність політиків після приходу до влади.

Іронічна критика політичної нещирості та мінливості передвиборчих реалізується в анекдотичному сюжеті про Ангелу Меркель на Страшному суді. У цьому тексті художньо поєднується екзистенційний вибір (рай або пекло) з логікою електоральних рішень, що дозволяє інтерпретувати ситуацію як сатиричну модель політичного вибору. Семантична багатоплановість лексеми Wahl одночасно активує релігійний та політичний плани значення, формуючи комічний ефект і водночас критичне переосмислення передвиборчої риторики:

Angela Merkel steht vor Petrus. „Himmel oder Hölle?“, fragt er. „Um mich entscheiden zu können, würde ich mir gern beides vorher ansehen“, antwortet Merkel. „Kein Problem“, sagt Petrus und führt sie zuerst in den Himmel. Dort herrschen Ruhe, Ordnung und Gelassenheit. Anschließend zeigt er ihr die Hölle - laute Musik, ausgelassene Stimmung, eine fröhliche Gesellschaft. Nach kurzem Überlegen entscheidet sich Angela Merkel für die Hölle. „Gut“, meint Petrus, „dann brauche ich nur noch einen Moment für die Formalitäten.“Als Merkel

später die Tür zur Hölle öffnet, findet sie sich in einer düsteren, trostlosen Umgebung wieder. Entsetzt fragt sie Petrus, wo denn die fröhliche Gesellschaft geblieben sei. „Das war vor der Wahl“, antwortet Petrus ruhig

.У наведеному жарті *Wahl* актуалізує одразу два смислові плани: вибір між раєм і пеклом та електоральний вибір. Саме ця семантична двоплановість дозволяє іронічно продемонструвати розрив між обіцянками політиків у передвиборчий період і реальністю після голосування.

У жартах/анекдотах (і загалом, у фольклорі та суспільній критиці) негативні характеристики, які приписують політикам, часто узагальнюються і переносяться на орган влади, установу чи групу осіб (наприклад, "усі чиновники", "усі політики"), замість того, щоб вказувати на конкретну особу.

Цей механізм є типовим і функціональним прийомом у політичному гуморі та суспільній критиці. Замість того, щоб критикувати одного мера чи депутата, негативна риса (корупція, некомпетентність, бюрократія) приписується всій категорії. Це створює більш універсальний та впізнаваний образ «влади» як такої. Створюється стереотип політика/чиновника як невід'ємної частини цієї установи, де індивідуальні відмінності ігноруються заради швидкої та гострої сатири: *Ein Mann gelangt in den Himmel und geht an einem ungewöhnlichen Baum vorbei, an dem unzählige kleine Glocken befestigt sind. Sie erklingen ständig und verbreiten fröhliches Läuten. Verwundert fragt der Mann Petrus, was es mit diesem Baum auf sich habe. Petrus erklärt: „Das ist der Baum der Unwahrheiten. Immer wenn ein Mensch auf der Erde nicht die Wahrheit sagt, ertönt hier ein Glöckchen.“Der Mann bleibt neugierig stehen. Nach einiger Zeit hört man plötzlich ein gewaltiges Krachen - der Baum stürzt vollständig um.Erschrocken fragt der Mann: „Petrus, was ist denn jetzt passiert?“ Petrus seufzt und antwortet: „Ach, nichts Besonderes - der Bundestag hat gerade wieder getagt.“*

Щоб підкреслити, що за політичні помилки формально передбачена відповідальність, але на практиці представники влади нерідко утримуються

на посадах, демонструючи кар'єризм і прагнення зберегти керівні повноваження будь-якою ціною, доречно звернутися до жарту про кінець світу. У ньому Герхард Шрьодер у своєрідний спосіб повідомляє новину суспільству, використовуючи евфемістичну конструкцію Ich werde bis ans Ende aller Tage Bundeskanzler bleiben (я залишатимусь канцлером до кінця світу). Відповідний комунікативний прийом актуалізується в наведеному нижче жарті:

Nachdem Gott die miserablen Zustände auf der Erde gesehen hat, ist er endgültig genervt. Er lässt Bush, Putin und Schröder zu sich kommen und kündigt an, dass die Welt in drei Tagen untergeht. Danach sollen die drei die Nachricht in ihren Ländern bekannt machen. Putin tritt vor die Duma und sagt, er habe две schlechte Nachrichten: erstens, Gott existiere wirklich, und zweitens, die Erde werde in drei Tagen vernichtet. Bush erklärt vor dem Kongress, er habe eine gute und eine schlechte Nachricht: die gute sei, dass Gott existiert; die schlechte, dass in drei Tagen Schluss ist. Schröder erscheint vor dem Bundestag und verkündet две gute Nachrichten: Gott existiere - und die zweite: er bleibe Kanzler bis zum Ende aller Tage.

Водночас, політики в подібних текстах відкрито демонструють пихатість і навіть своєрідну гордість за наслідки власної діяльності. Це влучно підкреслюється риторичним запитанням : Wer trägt Ihrer Meinung nach die Verantwortung für diese Situation? , яке завершує комічну ситуацію та посилює критичний ефект . Ілюстрацією зазначеного механізму слугує такий жарт:

Drei Personen diskutieren darüber, welcher Beruf wohl der älteste sei. Der Arzt sagt selbstbewusst, dass bereits bei der Erschaffung des Menschen medizinisches Wissen nötig gewesen sei, schließlich sei Eva aus Adams Rippe entstanden. Der Techniker widerspricht und meint schmunzelnd, dass vor allem Ordnung aus dem ursprünglichen Chaos geschaffen werden musste. Daraufhin meldet sich der Politiker zu Wort und fragt trocken, wer dieses Chaos wohl ursprünglich verursacht habe.

Наведений анекдот майстерно використовує сексуальний скандал Клінтона для створення комічного ефекту через гру слів на основі культурних і релігійних понять: *Bill Clinton und der Papst verlassen am selben Tag diese Welt. Aufgrund eines Missverständnisses gelangen sie zunächst an falsche Orte, was jedoch bald bemerkt wird. Während sie im Aufzug ihre Plätze tauschen, äußert der Papst erleichtert, dass sich nun die Gelegenheit ergebe, der Jungfrau Maria zu begegnen. Clinton reagiert ironisch und bemerkt, dass diese Begegnung wohl bereits vor einiger Zeit verpasst worden sei.*

Комічний ефект формується завдяки актуалізації різних значеннєвих планів німецької лексеми *Jungfrau* та стереотипний образ Білла Клінтона як як фігури, асоційованої з публічним моральним скандалом або спокусника (на основі його реального скандалу з Левінські): 1) релігійне значення: Діва (Марія) - мати Христа. Це підносить її до рівня абсолютної чистоти та святості; 2) побутове значення - цнотлива дівчина. Образ Клінтона (Спокусник) -це політик у масовій свідомості, який є руйнівником цноти (у фігуративному сенсі) і спокусником. У жарті відповідний стереотип використовується для десакралізації сакралізованого релігійного образу та перенесення його в побутово-іронічний вимір до рівня звичайної жінки, яка може бути спокушена відомим політиком. Якщо Jungfrau (цнотлива дівчина) зустріла Клінтона, вона перестає бути Jungfrau у побутовому сенсі.

Анекдот прямолінійно використовує особистий гріх політика (сексуальний скандал Левінські) для створення його "візитівки", яка переважає будь-які його політичні досягнення. Він підтверджує: для народу, політик - це, перш за все, людина з вадами, а не державний діяч.

Факт неодноразових шлюбів політичних діячів подається як підґрунтя для створення комічної ситуації. Зокрема, чотириразове одруження Герхарда Шредера інтерпретується в анекдотичному наративі через буквальне сприйняття запитання Дж. Буша. Комічний ефект виникає завдяки мовній грі,

заснованій на багатозначності запозиченої лексеми ***first***, що дозволяє поєднати приватний біографічний факт із політичним контекстом.

Schröder reist in die USA und trifft Präsident Bush. Dieser bemerkt Doris und fragt, ob sie die First Lady sei. Schröder antwortet ruhig, dass es sich nicht um die erste, а про чергову дружину handelt.

Зовнішні риси Ангели Меркель стають предметом сатиричного переосмислення, трансформуючись у гіперболізовану метафору - в даному випадку, "біологічну зброю" (*Biowaffe*), що приписується їй колишнім президентом США Дж. Бушем-молодшим. Це слугує прикладом того, як фізичні характеристики політиків можуть бути сатирично гіперболізовані та перетворені на узагальнені метафори в анекдотах та політичному гуморі.

У цьому прикладі використовується прийом, коли зовнішність політика стає символом чогось більшого. *George W. Bush besucht Deutschland und begegnet Angela Merkel. Er mustert sie kurz und überlegt, dass dieses Land offenbar auch über ungewöhnliche Waffen verfügt.* Зобразуючи Меркель "біологічною зброєю", анекдот не просто висміює її зовнішність. Він підкреслює її політичну силу, незламність чи несподівану "руйнівну" (у сенсі впливу) природу, використовуючи її обличчя як шокуючий фактор.

Об'єктом сміху стає не стільки етнічно обумовлений характер політика (наприклад, "типовий німецький менталітет"), скільки його професійна та соціальна поведінка, яка порушує суспільні очікування. У німецькому гуморі про політику відбувається чітке «переключення» від висміювання особистих етнічних рис до критики стандартизованої політичної поведінки [Шонь 2003. с. 137]. Це пояснюється тим, що ці вади є універсальними для політичного класу, незалежно від національності, і висміюються як порушення професійного обов'язку.

Таким чином, навіть коли в анекдоті фігурує німецький політик, висміюється не його німецькість, а його політична функція. Німецький побутовий анекдот слугує критичним інструментом для оцінки морального

та професійного рівня політичного класу, незалежно від його походження, що відображає аксіологічний вимір суспільної свідомості, де цінність Ordnung (Порядку) виходить за межі лише бюрократії і стосується морального порядку політиків.

Поряд зі стереотипом політика в гумористичному дискурсі часто актуалізується й стереотип викладача, оскільки обидві професії пов'язані з мовною владою та формуванням уявлень про «правильне» бачення реальності. Політик у анекдотах зазвичай постає як маніпулятор, що використовує мову для приховування істини або створення ілюзії контролю над ситуацією, тоді як викладач репрезентується як носій нормативного знання, схильний до повчальності та формалізму.

Ця спільність яскраво простежується в німецькому анекдоті:

«Warum sind Politiker und Lehrer so schwer zu verstehen? -Weil die einen nicht sagen, was sie meinen, und die anderen meinen, was sie sagen».

Комічний ефект ґрунтується на зіставленні двох типів мовної поведінки. Політик зображується як фігура, що свідомо уникає прямого висловлення змісту, використовуючи мову як інструмент маніпуляції. Натомість викладач постає як персонаж, який сприймає власне висловлювання як беззаперечну істину й очікує його буквального засвоєння адресатом. Таким чином, анекдот актуалізує асиметрію комунікації, де мовець наділений символічною владою, а слухач змушений підлаштовуватися під задані інтерпретаційні рамки.

Комізм у зображенні обох професій виникає через невідповідність між проголошуваними цінностями та реальними комунікативними діями. У випадку політика це розрив між словами й намірами, у випадку викладача - між академічною нормою та реальними потребами комунікації. У такий спосіб гумор викриває не лише професійні стереотипи, а й ширші соціальні очікування, пов'язані з авторитетом, знанням і відповідальністю мовця.

Об'єднання образів політика й викладача в межах одного стереотипного поля дозволяє розглядати їх як дві моделі символічної влади, у яких мова

виконує функцію впливу, контролю та інтерпретації дійсності. Саме ця спільна риса робить зазначені професії продуктивними об’єктами гумористичного осмислення в німецькій лінгвокультурі.

2.5. Гумористична репрезентація образу лікаря

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Унікальність анекдотів про лікарів, які створюються самими лікарями, є класичним прикладом автостереотипізації і характеризується орієнтацією на конкретний комунікативний ефект. Ці анекдоти часто слугують механізмом подолання стресу та емоційного розвантаження. Медична професія пов'язана з постійною боротьбою зі смертю, хворобою та високою відповідальністю. Самоіронія та гумор дозволяють лікарям "проговорити" складні, іноді цинічні, аспекти своєї роботи, знижуючи рівень напруги [Летова 2004, с. 7]. Причиною специфіки лікарського гумору є його колективне продукування самими представниками медичної професії - це є важливим матеріалом для вивчення самоідентифікаційних оцінок і демонструють, як гумор може виступати професійним "запобіжником" і інструментом соціалізації.

Стереотип психіатра часто ґрунтується на припущенні про його професійне вигорання, зміщення норми або навіть інфікування хворобою пацієнта. Анекдот гіперболізує ідею, що постійний контакт із ненормальністю (психічними розладами) стирає межі між нормою та патологією у самого лікаря. Його логіка стає "вивернутою", ірраціональною або надмірно символічною. Він використовує надмірний жаргон, переносить діагнози на повсякденні ситуації або сам демонструє симптоми, які мав би лікувати: Ein Patient besucht einen Psychiater und erklärt sehr ernsthaft, er halte sich für ein Fahrzeug und imitiere dabei laute Motorgeräusche. Der Arzt bittet ihn,

dies zu wiederholen, hört aufmerksam zu und bemerkt schließlich, dass offenbar ein technisches Problem vorliege, da der Motor nicht richtig funktioniere. Später erscheint eine Frau in der Praxis und klagt darüber, dass ihr Ehemann sich merkwürdig verhalte, da er morgens angeblich Geschirr verzehre und nur einzelne Teile übriglasse. Der Psychiater reagiert gelassen und merkt an, dass man schließlich auch bei ungewöhnlichen Vorlieben Prioritäten setzen müsse.

Цей стереотип підриває базову довіру до лікаря, перетворюючи його з цілителя на такого ж пацієнта. Це створює комедійний ефект через іронію ролей.

Медичні працівники зазвичай надають допомогу пацієнтам, однак у деяких ситуаціях виявляють іронічне ставлення, зокрема у відповідь на наївні або нелогічно сформульовані запитання: *Geht eine Frau zu einem Arzt und schildert ein ungewöhnliches Problem. Auf die Frage, wobei man ihr helfen könne, erklärt sie, sie habe vor einiger Zeit versehentlich einen Geldschein verschluckt und sei nun beunruhigt, da sich dieser offenbar nur noch in kleineren Beträgen bemerkbar mache. Der Arzt hört aufmerksam zu und reagiert mit ironischer Gelassenheit, indem er anmerkt, dass solche Veränderungen im Körper nicht ungewöhnlich seien, insbesondere in bestimmten Lebensphasen.*

У медичному гумористичному дискурсі комічний ефект часто вибудовується на побутових ситуаціях, що виникають у межах сімейних стосунків. Зокрема, в анекдотах про подружні пари лікарська комунікація використовується як засіб непрямої оцінки поведінки одного з партнерів. Іронічна псевдодіагностика в таких випадках виконує евфемістичну функцію, дозволяючи перевести конфлікт між чоловіком і дружиною у жартівливу площину та зняти напруження.

Саме такий механізм простежується в анекдоті про сімейну пару, де ініціатором звернення до лікаря виступає чоловік, стурбований поведінкою дружини. Неможливість відтворити почуте пояснення вдома стає пусковим моментом для подальшого розвитку комічної ситуації: Geht ein Ehepaar

gemeinsam zum Arzt, da der Mann bemerkt, dass seine Frau in letzter Zeit zun ehmend zerstreut wirkt. Nach einer kurzen Untersuchung nennt der Arzt eine ungewöhnlich klingende Diagnose. Zu Hause versucht die Frau, diese Erklärung zu wiederholen, kann jedoch deren Bedeutung nicht verständlich wiedergeben. Schließlich wendet sich der Mann selbst an den Arzt und erfährt, dass es sich nicht um eine tatsächliche Krankheit handelt, sondern um eine ironische Umschreibung alltäglicher Vergesslichkeit.

Даний жарт є прикладом того, як недосконаліть мови, буквальне розуміння інструкцій та відсутність критичного мислення медперсоналу використовуються для створення сатиричного ефекту: *Der Stationsarzt wendet sich an eine junge Krankenschwester und fragt, ob sie bei dem Patienten im Zimmer zwölf bereits Blut entnommen habe. Die Schwester bestätigt dies und ergänzt, dass es ihr gelungen sei, mehr als sechs Liter zu gewinnen, danach jedoch nichts mehr aus ihm zu bekommen.*

Наступний комічний ефект виникає через буквальне розуміння медсестрою інструкції. Дієслово *herausbekommen* у цьому контексті часто використовується, коли йдеться про вичавлювання соку, вилучення важкодоступної інформації, або висмоктування рідини. Таке формулювання підсилює відчуття примусової та агресивної процедури, а також фізичного виснаження пацієнта, ніби медсестра намагалася "відкачати" бензин, а не взяти пробу для аналізу.

Eine ältere Patientin sucht einen Arzt auf und berichtet von häufigen Blähungen. Sie betont, dass diese zwar kaum wahrnehmbar seien, da sie weder Geräusche noch Geruch verursachten, ihr die Situation aber dennoch unangenehm erscheine. Der Arzt verschreibt ihr daraufhin ein Medikament und bittet sie, nach einigen Tagen erneut zu kommen. Beim nächsten Besuch beklagt sich die Frau empört darüber, dass die Blähungen nun stark riechen würden, obwohl sie weiterhin leise auftreten. Der Arzt reagiert zufrieden und erklärt, dass zunächst die

Funktionsfähigkeit des Geruchssinns wiederhergestellt worden sei und man sich nun dem Hörvermögen widmen könne.

Завуальовано - антитетичний характер лікарського гумору слугує важливою психологічною та комунікативною функцією: пом'якшення шоку від поганого діагнозу або складної медичної реальності. Анекдот про пацієнта, якому прописали торф'яні ванни (*Moorbäder*), є класичним прикладом чорного гумору, де діагноз приховується за евфемізмом, що прямо натякає на смерть: *Ein Patient sucht einen Arzt auf, wird kurz untersucht und erhält anschließend die Empfehlung, Moorbäder zu nehmen. Auf die Frage, wozu diese Maßnahme dienen solle, erklärt der Arzt, dass dies hilfreich sei, damit man sich allmählich an feuchte Erde gewöhnen könne. Die Komik entsteht hier aus der makabren Andeutung des nahenden Todes, die hinter einer scheinbar neutralen medizinischen Empfehlung verborgen bleibt.*

Поданий далі анекдот ілюструє те, як лікарський гумор висміює порушення професійних пріоритетів, де зручність медичного персоналу стає важливішою за лікування пацієнта: *Dem Kranken wird mitgeteilt, dass er an einer äußerst seltenen und hoch ansteckenden Krankheit leide, weshalb eine strikte Isolation notwendig sei. Ihm wird erklärt, dass er in der Absonderung lediglich sehr einfache Speisen erhalten werde, da sich diese problemlos unter der Tür durchschieben lassen. Als der Patient уточнює, ob eine Genesung zu erwarten sei, antwortet der Arzt offen, dass dies nicht das Ziel der Maßnahme sei, sondern ausschließlich der reibungslose Ablauf der Isolation.*

У наведеній ситуації гумористичний ефект виникає не з самого медичного діагнозу, а з мовної та комунікативної поведінки лікаря. Формально дотримуючись ролі фахівця, він пропонує рішення, яке не має терапевтичної цінності й радше виконує функцію іронічного коментаря. Така стратегія демонструє зсув від лікування як допомоги до лікування як ритуалу, де пріоритетом стає зручність системи, а не стан пацієнта. Саме ця деформація професійної логіки і трансформує ситуацію в сатиричну.

Комізм виникає на перетині двох алогічних ідей:

- медична алогічність: їжа в сприйнятті пацієнта не пов'язується з лікуванням і виконує лише підтримувальну функцію, а для підтримки життя з мінімальними зусиллями медперсоналу. Це перетворює лікаря на логіста, а не на цілителя.

- алогічність процедури: ізоляція, яка має бути запобіжним заходом для суспільства, перетворюється на логістичний челендж для лікарні. Головна проблема - не хвороба, а те, як доставляти їжу.

Нехтування професійною відповідальністю лікаря репрезентовано в анекдоті про пігулки, у якому лікування підмінюється формальною «безпекою» медичного засобу. У межах гумористичної ситуації лікар заспокоює пацієнта твердженням*: „Die verabreichten Mittel zeigen keine heilende Wirkung, gelten jedoch als unbedenklich im Hinblick auf Nebenreaktionen."* - що суперечить базовій медичній логіці, адже призначення препаратів без лікувального ефекту позбавляє медичне втручання сенсу. Комізм виникає завдяки алогічному зсуву професійного пріоритету: замість допомоги хворому лікар керується принципом мінімізації шкоди, зводячи лікування до його формальної імітації. Такий підхід іронічно переосмислює відому максиму лікарської етики - «не нашкодь».

Професійна майстерність лікаря в анекдотичному дискурсі часто редукується до здатності емоційно дистанціюватися від крові, що особливо акцентується в жартах про хірургів. У відповідному анекдоті*: „Warum bedecken Operateure während eines Eingriffs Mund und Nase? Damit sie sich nicht angewöhnen, chirurgische Instrumente mit den Lippen zu berühren."* - використовується гіперболізація, яка навмисно загострює образ лікаря, приписуючи йому гротескні, майже «кровожерливі» риси. Саме перебільшення та абсурдизація професійної якості створюють комічний ефект і водночас формують стереотипне уявлення про хірургів як людей із зниженою чутливістю до фізіологічних проявів людського тіла.

Об’єктом гумористичного осмислення стають і представники інших медичних спеціальностей, зокрема гінекологи, професійна діяльність яких пов’язана з постійним дотриманням гігієнічних норм. У жарті: *„In humoristischen Darstellungen wird der Gynäkologe daran erkannt, dass selbst alltägliche Accessoires an seinem Körper eine ungewöhnliche, beruflich motivierte Position einnehmen.“* - комічний ефект виникає завдяки перенесенню звичного об’єкта у нетиповий для нього професійний контекст, унаслідок чого руйнується очікувана логіка його функціонування. Така інтерпретація поступово закріплює узагальнений образ фахівця, де навіть другорядні елементи зовнішності починають сприйматися крізь призму професійної ролі та іронічно її підкреслюють.

2.6. Особливості формування стереотипного образу ІТ-фахівця

Зауважимо, що емпіричним матеріалом для аналізу в межах цього підрозділу слугують німецькомовні побутові анекдоти професійної тематики, зафіксовані у відкритому гумористичному дискурсі (онлайн-бази анекдотів).

Стереотип - це дійсно форма категоризації, але зі специфічними недоліками, які роблять його зручним, але часто неточним інструментом мислення. Людський мозок прагне спростити складну реальність, щоб швидше приймати рішення. Це фундаментальний процес, у якому ми групуємо об'єкти, події та людей за спільними ознаками. Коли ми бачимо "лікаря", ми автоматично підводимо його під професійний стереотип [Бартминьский 2005. с. 253].

Стереотип програміста функціонує як гумористична міфологізація професії, для чого використовуються гіпербола та метафора. Стереотип акцентує на відірваності програміста від "нормального" суспільного життя [Реш 1998, с. 99]: *Anruf bei der Hotline... Kunde: "Ich benutze Windows..." Hotline: "Ja..." Kunde: "...mein Computer funktioniert nicht richtig." Hotline:*

"Das sagten Sie bereits..." 2) Was haben ein Revolver und Windows gemeinsam? Ungeladen sind beide völlig harmlos. Подані анекдотичні ситуації демонструють іронічне дистанціювання програміста від операційної системи Windows. У першому випадку комічний ефект виникає завдяки інтерпретації репліки клієнта як редукованого повтору попередньої скарги, тоді як у другому - через еліптичну конструкцію, у якій співвідносяться ознаки револьвера та Windows. Лексема ungeladen функціонує в обох прикладах у двох значеннях: як «незаряджений» та як «такий, що не підлягає завантаженню», що підсилює ідею нефункціональності обох об'єктів і формує комічний ефект.

Даний стереотип демонструє спосіб, у який суспільство спрощує сприйняття складної професії, зводячи її до узагальненого комічного образу фахівця з високими інтелектуальними здібностями, але обмеженими соціальними контактами.

Стиль мислення програмістів змушує їх бачити світ крізь призму **логіки, ефективності та структури**, що часто призводить до **«дивакуватих»** висновків у реальному світі: *Innerhalb eines jeden komplexen und unbrauchbaren Programms ist eine nützliche Routine*. IT-фахівці звикли, що найменша помилка (один символ, одна кома) може зруйнувати цілу систему. Тому вони застосовують таку саму мікроскопічну увагу до деталей, які більшість людей ігнорує, що здається надмірним і невиправданим звичайній людині. Їхній мозок постійно шукає оптимізацію та найкоротший шлях для вирішення завдання. Коли вони бачать неефективний реальний процес (наприклад, чергу, бюрократію), це викликає в них когнітивний дисонанс і бажання "переписати код" ситуації.

У межах гумористичного стереотипу IT-фахівець постає як людина, максимально зосереджена на роботі з технікою, що суттєво звужує його соціальні контакти. Комп'ютер у такому образі набуває статусу головного

«партнера» у взаємодії, якому довіряється виконання найскладніших завдань і який інколи антропоморфізується, сприймаючись майже як жива істота:

1) Wie kastriert man Windows-User? Man schneidet das Mauskabel durch.

2) Unser Programmierer liebte Computer. Bis man ihn einmal dabei erwischte!

У межах жартівливого дискурсу образ ІТ-фахівця подається як людини, максимально зануреної у технічне середовище та готової взаємодіяти з ним без часових обмежень, за умови відповідності програмного забезпечення або апаратної платформи його професійним очікуванням. Комічний ефект у таких випадках базується на перебільшеному уявленні про повну інтеграцію спеціаліста у цифрову реальність.

Показовим у цьому контексті є жарт: „Woran erkennt man einen Amigabesitzer? An den roten Augen.“ Образ «червоних очей» набуває тут переносного значення, пов’язаного з тривалим і безперервним користуванням комп’ютером Amiga, що підсилює стереотип про постійну присутність ІТ-фахівця у віртуальному просторі.

Подібну логіку демонструє й анекдот про «всезнаючий» комп’ютер, здатний відповідати на будь-які запитання. У наведеній ситуації покупець перевіряє можливості апарата, запитуючи про місцезнаходження родича, на що машина дає точну, але двозначну відповідь. Ключовий гумористичний ефект виникає завдяки порушенню очікуваного значення родинних ролей: комп’ютер повідомляє не про батька оповідача, а про чоловіка його матері. Таким чином, анекдот грає на зіставленні формальної логіки машини та людського уявлення про сімейні зв’язки, висміюючи надмірну довіру до технічних систем як до носіїв абсолютного знання.

Висока концентрація програміста - це не просто бажання, а виробнича необхідність. Щоб працювати ефективно, програміст має тримати в оперативній пам'яті "модель" системи, над якою працює: структуру класів, взаємодію функцій, бізнес-логіку та потенційні проблеми. Коли цей процес

переривається (дзвінком, повідомленням, питанням колеги), "модель" руйнується або витісняється. Щоб повернутися до роботи, програмісту потрібен час (до 15-25 хвилин, за деякими дослідженнями) на перезавантаження контексту і відновлення тієї ж міри концентрації: *Ein kleines Flugzeug gerät bei dichtem Nebel in Orientierungsprobleme. Der Pilot entdeckt ein Bürogebäude, fliegt näher heran und ruft durch ein geöffnetes Fenster: „Können Sie mir sagen, wo ich bin?“ Ein Mann blickt von seinem Computer auf und antwortet nach kurzem Überlegen: „Sie sitzen in einem Flugzeug.“ Der Pilot bedankt sich, dreht ab und landet kurze Zeit später sicher auf dem nächstgelegenen Flughafen. Auf die Frage der erstaunten Passagiere, wie ihm diese Auskunft geholfen habe, erklärt er: „Die Antwort war kurz, sachlich und vollkommen korrekt – aber praktisch völlig unbrauchbar. Genau wie bei einem Gespräch mit dem IT-Support.“*

Таким чином, у наведених анекдотах формується узагальнений образ програміста як носія раціонального, лаконічного та надмірно буквального способу мислення. Зазначена відповідь персонажа анекдоту демонструє специфіку мисленнєвої стратегії, орієнтованої на формальну точність та логічну завершеність без урахування комунікативної ситуації, де лексема *korrekt* набуває додаткового смислового навантаження й означає не лише «правильно», а й «однозначно», «прямолінійно», без урахування комунікативного контексту. У межах анекдотичної логіки така відповідь постає своєрідною «візитною карткою» типового ІТ-фахівця.

Подібна характеристика підсилюється й в анекдоті про наліпки „Warum kleben auf allen Intel-PCs ‚Intel inside‘?“, де звичайний технічний напис інтерпретується як попередження. Комічний ефект ґрунтується на буквальному сприйнятті інформації та схильності програміста до спрощеного, одновимірного тлумачення знаків.

Окрему групу становлять анекдоти, у яких ІТ-фахівці постають як критики технічної недосконалості комп'ютерних систем. У висловлюваннях „Na, hattest du auf deiner Griechenlandtour Schwierigkeiten mit deinem neuen Sprachcomputer?“ та „Wie lautet die kürzeste EDV-Lüge? - Es funktioniert.“ гумористичний ефект виникає через навмисне заниження якості роботи комп'ютерної техніки. Неочікуваність полягає в контрасті між очікуваною надійністю цифрових систем і їхньою рефлексивною критикою з боку самих користувачів.

Окрему категорію утворюють анекдоти, присвячені Біллу Гейтсу, в яких простежується іронічне ставлення до образу «комп'ютерного генія». Зокрема, в анекдоті „Was ist der Unterschied zwischen Bill Gates und Gott? - Gott weiß, dass er nicht Bill Gates ist“ комізм базується на гіперболізації соціального статусу та символічного впливу відомої постаті в галузі інформаційних технологій.

У сукупності наведені приклади демонструють, як у гумористичному дискурсі формується стереотипний образ ІТ-фахівця - висококваліфікованого, але соціально відстороненого, схильного до буквального мислення та критичного ставлення до технічних систем, які він сам обслуговує.

У гумористичному дискурсі програмісти часто постають як люди з обмеженим колом інтересів, які не завжди здатні ефективно розв'язувати повсякденні життєві завдання. Це ілюструє анекдот:

Wieviele Webmaster braucht man, um eine Glühbirne zu wechseln? 404 (Not found).

Комізм у цьому випадку ґрунтується на грі слів і числовій невідповідності: код помилки 404 одночасно означає і велику кількість осіб, і відсутність результату. Таким чином, жарт іронічно підкреслює безпорадність навіть значної кількості вебфахівців у виконанні елементарної побутової дії.

З огляду на наведені приклади, можна говорити про формування специфічного психологічного образу програміста, зумовленого характером його професійної діяльності. Зосередженість на технічних процесах і роботі з комп'ютером сприяє відстороненню від навколишнього світу та побутових реалій, що й стає підґрунтям для гумористичної інтерпретації.

Анекдот як короткий кумедний наратив становить особливий інтерес для лінгвістичного аналізу. Комплексний підхід до дослідження цього жанру дозволяє виявити не лише мовні, а й когнітивні та психологічні механізми гумору. Комічний ефект формується з урахуванням інтерпретаційних очікувань адресата, а його реалізація залежить від культурно закріплених моделей сприйняття та стандартів гумористичного мислення.

Результати проведеного дослідження засвідчують багатовимірність і складність феномену гумору, адекватне осмислення якого можливе лише через аналіз етностереотипів. Розглянуті образи представників різних професій у німецькомовній картині світу - поліцейських, юристів, політиків, лікарів і програмістів - мають виразну лінгвокультурну значущість, оскільки відображають типові уявлення про їхні соціальні ролі. Побутовий анекдот як різновид фольклорного дискурсу виступає основним джерелом репрезентації цих стереотипів, акумулюючи ключову інформацію про культурні очікування та колективні оцінки.

Проведений аналіз засвідчив, що професійні стереотипи формуються на основі усталених уявлень про функції, обов'язки та особистісні риси представників певних професій. Так, образ поліцейського в анекдотичному дискурсі часто пов'язується з механічним дотриманням інструкцій і наказів без критичного осмислення, що інтерпретується як ознака обмеженості мислення та низького культурного рівня. Юристи ж постають у гумористичних текстах як фігури, що користуються правовою необізнаністю громадян і демонструють прагматизм, межуючий з цинізмом та користолюбством. Для політиків характерною є репрезентація через

негативні риси, зокрема безвідповідальність, схильність до маніпуляцій, неправдивість і брак компетентності. Лікарі, своєю чергою, зображуються як носії специфічного професійного гумору, який інколи супроводжується зневажливим або легковажним ставленням до пацієнтів і власних обов’язків. Програмісти ж у масовій свідомості асоціюються з повною зануреністю у світ комп’ютерних технологій і програмного забезпечення, що сприяє формуванню стереотипу однобічного, технічно зорієнтованого мислення, через яке вони сприймаються суспільством як соціально дезадаптовані.

Комічні засоби в анекдотичному дискурсі виконують не лише функцію прямої оцінки, а й діють опосередковано, формуючи імпліцитні характеристики професійних груп. Найбільш продуктивними інструментами такого впливу є мовна гра, заснована на багатозначності лексичних одиниць, переносні значення, метафоричні образи, а також прийоми алогізму, які дозволяють створювати ефект невідповідності між очікуваною нормою та поданою ситуацією.

ВИСНОВКИ

Гумор - це надзвичайно складний феномен, який вивчається в різних наукових дисциплінах. Психологія досліджує механізми сприйняття, породження гумору, його роль у психічному здоров'ї та соціальній взаємодії. Лінгвістика аналізує мовні засоби гумору, гру слів, подвійні значення, прагматику. Філософія розглядає гумор у контексті іронії, абсурду, сміху як форми пізнання та ставлення до буття (іронічний погляд на "суєту суєт"). Культурологія вивчає сміхову культуру, її жанри, функції в суспільстві та національні особливості.

Побутовий анекдот, як "особливо живучий й мобільний жанр" сміхової культури, заслуговує на окрему увагу, і його недостатня вивченість у певних аспектах, особливо в німецькому фольклорі, є очевидною прогалиною. Багатофункціональність анекдоту особливо яскраво проявляється у

політичному анекдоті, де він слугує інструментом критики влади, висміювання соціальних вад та розрядки суспільної напруги.

Анекдот є джерелом задоволення, способом встановлення соціальних зв'язків та елементом щоденної комунікації. Гумор, втілений в анекдоті, часто є способом осмислення парадоксів життя, швидкоплинності буття та людських недоліків через призму іронії.

Дослідження німецького анекдоту важливе для розуміння національного характеру гумору, його історичної еволюції та впливу культурно-історичного контексту на його форму та зміст. Оскільки анекдот створюється носіями культури, він виступає як ідеальний резонатор їхніх спільних переживань, страхів, надій та ставлень. Він фіксує те, що є актуальним "тут і зараз" для спільноти.

Через анекдот репрезентуються ключові риси та проблеми суспільного життя. Це може бути політика (політичний анекдот), міжетнічні відносини (етнічні анекдоти), побутові проблеми (сімейні, сусідські анекдоти), професійна сфера (анекдоти про лікарів, вчителів, програмістів).

Встановлено, що побутовий анекдот є потужним засобом закріплення або іронічного переосмислення стереотипів. Він конденсує складні соціальні уявлення в короткій, запам'ятовуваній формі. Наприклад, анекдоти про певні професії узагальнюють та висміюють їхні типові недоліки чи особливості, тим самим вербалізуючи професійні міфи та кліше. Стереотипи представників професій (поліцейського, юриста, політика та викладача, лікаря, програміста), які було розглянуто, мають значну лінгвокультурну значущість і містять переважно негативні характеристики, що є надзвичайно важливим для аналізу гумору.

Гумор, особливо в жанрі анекдоту, часто функціонує як соціальний клапан або інструмент критики. Коли мова йде про професії, які мають великий соціальний вплив або владу над життям інших (поліцеський, юрист, політик), негативний стереотип стає способом "зрівняти" владу, так би

мовити "зняти" її з п'єдесталу", роблячи менш загрозливою. Анекдот концентрує також суспільні претензії до професійної діяльності. Наприклад, жарти про програмістів часто стосуються їхньої соціальної незграбності або надмірної зануреності в роботу.

Для того, щоб анекдот спрацював, стереотип має бути впізнаваним і спільним для більшості носіїв культури. Негативні риси, як правило, є більш універсальними та помітними для критики. Хоча політики та поліцейські часто є об'єктами суто негативного висміювання, стереотипи лікаря та програміста можуть бути більш амбівалентними - містити і визнання їхньої незамінності (лікар, програміст), і критику їхньої відстороненості чи цинізму.

У процесі аналізу було встановлено, що професійні стереотипи формуються як узагальнені моделі сприйняття типових рис діяльності та поведінки представників окремих соціальних груп. У масовій свідомості правоохоронці часто постають як формальні виконавці приписів, зорієнтовані на буквальне дотримання інструкцій, що в гумористичному дискурсі інтерпретується як обмеженість гнучкості мислення та знижений рівень культурної рефлексії. Образ юриста вибудовується через наголошення на здатності оперувати правовою необізнаністю громадян, унаслідок чого він постає як прагматичний і морально ситуативний суб’єкт. Політики в анекдотичному просторі здебільшого репрезентуються як носії безвідповідальності, схильності до неправдивих висловлювань і мовної недбалості.

Стереотип викладача формується навколо уявлень про надмірну дидактичність, відірваність від практичних реалій та схильність до повчального стилю комунікації. У гумористичних текстах педагог часто постає як носій застарілих знань або як персонаж, що зловживає академічним авторитетом, що створює контраст між формальною значущістю професії та її комічним відображенням у побутовому дискурсі.

Медичні працівники, своєю чергою, репрезентуються через специфічне професійне почуття гумору, яке інколи межує з дистанційованістю або емоційною відстороненістю щодо пацієнта. Айті-фахівці ж змальовуються як особи, максимально зосереджені на технічних процесах, що сприяє формуванню стереотипу спрощеного, раціонально обмеженого способу мислення, який у суспільній уяві часто інтерпретується як соціальна замкненість. Зауважимо, що комічне має бути спрямованим на викликання сміху, а не просто констатацією факту. Це вимагає від комуніканта свідомого використання механізмів створення комічного. Використання слів, що мають кілька значень (полісемія), або слів, що однаково звучать, але мають різне значення (омонімія) створює раптовий збій у розумінні, який викликає сміх.

Завдяки метафорі коміччний ефект досягається через несподіване, абсурдне або принизливе зіставлення двох об'єктів чи явищ. Свідоме, надмірне перебільшення ознаки, дії чи ситуації, доведення її до абсурду (гіпербола) є типовим засобом у жанрі анекдоту. Хоча евфемізм сам по собі є пом'якшенням, його комічне використання полягає у заміні грубого чи неприйнятного слова на надто інтелігентне чи невідповідне (що створює ту саму невідповідність). Алогізм досягається через свідоме порушення логіки, що є основою багатьох видів абсурдистського гумору.

Окремим різновидом комічного виступає чорний гумор, який спирається на використання таких найменувань і образів, що спершу провокують різку емоційну відповідь - від шоку до відторгнення. У цьому випадку сміх не виникає одразу: він з’являється як вторинний ефект, коли адресат переосмислює напружену, табуйовану, трагічну або соціально небажану тему й переводить її в іронічну площину. Подібний механізм допомагає аудиторії створити психологічну дистанцію та сприймати потенційно травматичне як менш загрозливе.

Наголосимо також, що подане дослідження не претендує на вичерпну інвентаризацію професійних характеристик німецькомовних професійних

спільнот. Розглянуті стереотипні моделі радше слугують підґрунтям для подальшого аналізу інших стереотипів у межах німецькомовного етнокультурного простору. Є підстави вважати, що способи висміювання професійних груп, їхні ціннісні орієнтири та мовні інструменти комічного можуть бути релевантними й для інших соціальних або етнічних спільнот. Отримані результати відображають мовні маркери сучасних суспільних настроїв і уявлень у німецькомовній культурі щодо влади, закону, здоров'я, технологій та освіти.

Таким чином, проведений аналіз переконливо демонструє, що мовна майстерність - зокрема гра слів - у жанрі анекдоту виступає одним із ключових засобів вербалізації та комічного переосмислення культурно значущих професійних стереотипів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т. П. Мовленнєвий акт іронії в англійській мові (на матеріалі художньої літератури XVI та XX століть) : автореф. дис. наздобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови". Харків, 2002. 18 с.
2. Баландіна Н. Ф. Образ журналіста в мовній свідомості школярів. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2012. С. 6-11.
3. Бассай С.М. Мовна репрезентація етнокультурних стереотипів у німецькомовному побутовому анекдоті : автореф. дис. наздобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 . Запоріжжя, 2016. 20 с.
4. Бойко, І. П. Лексико-стилістичні засоби ретрансляції дитячого гумору (на матеріалі англомовного пригодницького роману «39 ключів»). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2023. Т. 1, вип. 28. С. 79–85.
5. Вознесенська О.Л. Соціально-психологічні стереотипи сприймання портретних зображень політично активних суб'єктів: автореф. дис. на канд. психол. наук: 19.00.05. К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 1999. 20 с.
6. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Едиторил УРСС, 2009. 280 с.
7. Головецька Н. Мотиви та поетика українського політичного анекдоту 90-х років XX століття. *Література. Фольклор. Проблеми поетики.* 2012. Вип. 37, ч. 1. С. 64–72
8. Голубчук Т.В. Засоби створення стилістичного контексту у гумористичних текстах. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4154/1/Golubhuk.pdf (дата звернення:10.11.2022)

9. Гришаева Л.И. Анекдот как способ фиксации социальной нормы морально-етических ценностей социума. Эссе о социальной власти языка. Воронеж: ВГУ, 2001. С.183– 187.
10. Ільченко О. А. Інтертекстуальність і прецедентність в україномовних ЗМІ початку XXI ст. (на матеріалі метафоричних словосполучень). *Лінгвістичні дослідження*. 2013. Вип. 35. С. 155–160.
11. Кагановська О.М. Відтворення комічного у художньому перекладі авторських казок. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2014. № 49. С. 314–317.
12. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2005. 218 с.
13. Кімакович І. І. Фольклорний анекдот як риторична фігура. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2012. Вип. 36. С. 129-131.
14. Кирчів Р. Ф. Етюди до студій над українським народним анекдотом. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. 268 с.
15. Кондратенко Н. Неформальні засоби політичної комунікації: дискурс політичного анекдоту. Стиль і текст. 2011. Вип. 7. С. 206–214.
16. Корнєва Л. Про деякі типологічні риси українського анекдоту. *Філологічні науки*. 2009. Вип. 1. С. 55–60.
17. Космеда Т. Риторика українців: порушення норми як мовна гра. Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznań, 2013. Vol. I. S. 81-90.
18. Кузнєцова Л. Р. Лінгвостилістичні та структурно композиційні особливості англомовного літературного анекдоту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2011. 20 с.

19. Лазаренко С. В., Назаренко О. М. Типологія прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту: соціокультурний вимір. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 1. С. 72–77.
20. Линчак І.М. Відображення професійних стереотипів в анекдотах про офіціантів. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*. 2015. Вип.21. С.257-265.
21. Максименко Е.М. Языковые средства создания комического в современной французской художественной прозе: автореф. дисс. …на канд. филол. наук: 10.02.05. Киев: КДУ 1993. 25 с.
22. Махній Микола. Етноеволюція. Наукового *пізнавальні нариси*. К.: Blox.ua, 2009. 311 с.
23. Патлач Г. Каламбур як різновид мовної гри в англійській, французькій, російській та українській лінгвістиці. Наукові *записки. Серія : Філологічні науки*. Випуск 81(3). Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2009. С. 385–388.
24. Пєсоріна Л.М. Мовні засоби створення комічного ефекту в короткому оповіданні (на матеріалі творів О.Генрі, Е.Кестнера, А.П.Чехова): дис... на канд. філол. наук: 10.02.15. К.: КНУ, 2007. 235 с.
25. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с.
26. Птушка А.С. Невідповідність чоловіків морально-етичним нормам як джерело сміхового ефекту англомовного анекдоту. *Вісник ХНУ ім.. В.Н. Каразіна*. Харків: 2010. С. 138-144.

27. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К.: Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.
28. Сніховська І.Е Механізм, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові: автореф… на канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2005. 19 с.
29. Соловей Г. С. Політичний анекдот як жанр: крос-культурний та перекладацький аспекти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. №9(268), Ч. І. С. 89-94.
30. Тимчук О. Т. Семантико-стилістичне явище гри слів в українській мовінорми : автореф. дис., на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. К., 2003. 14 с.
31. Тройпольська Т.А. Семантична структура виразного слова та лексикографічний опис (на основі матеріалу емоційно-оцінювальних іменників осіб). diss. … на Канді. Філол. Наук. 10.02.04. Томськ, 1995. 21 с.
32. Хаджиоглова О. Г. Стереотипи музикантів і музичних інструментів у російських та англійських анекдотах. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки: філологічні науки: мовознавство*. Вип. 16. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. С.156-161.
33. Шалдаісова Г. В. Гумор як відображення англійського менталітету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. Луганськ, 2012. № 9. С. 190–195.
34. Шалдаісова Г. В. Когнітивна природа жарту в англійській мові. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки.* Луганськ, 2013. № 12(1). С. 224-233.
35. Шаховський В.І. Категоризація емоцій в лексико-семантичній системі мови [Категоризація емоцій у лексико-семантичній системі мови]. Воронеж: Воронезьке видавництво. Університет, 1987. 192 с.

36. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях: дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2003. 225 с.
37. Шульга Т.А. Гумористичний компонент у семантиці лексичних і фразеологічних одиниць мови творів Євгена Дударя: дис... на канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова . К.: КНУ, 2009. 168 с.
38. Юрковська М. М. Культурні явища у гуморі сучасних англомовних анімаційних фільмів. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2009. Вип. 16. С. 550-558.
39. Bauer Erich. Die Bedeutung der „Spitznamen" oder „Biernamen". Einst und Jetzt 8. 3 Aufl. 1998. 186 c.
40. Behaghel, Otto: Humor und Spieltrieb in der deutschen Sprache . Von *deutscher Sprache. Aufsätze, Vorträge und Plaudereien.* Lahr in Baden, 1987. S.69-87.
41. Farb P. Word Play. What Hapens When People Talk. N.Y.: Vintage Books, 1973. 366 p.
42. Merziger, Patrick Nationalsozialistische Satire und "Deutscher Humor". Politische Bedeutung und Öffentlichkeit populärer Unterhaltung 1931–1945. *Beiträge zur Kommunikationsgeschichte*. Band 23. 1. Auflage. 2010. 407 S.
43. Nilsen D., Nilsen A. Language Play. An *Introduction to Linguistics*. Rowley, 1978. 321 p.
44. Rosch E.N. Cognitive Represantation of Semantic Categories. *Journal of Experimental Psychology*. 1975. Vol. 104. P. 192 – 233.
45. Röhrich L. Der Witz. Gestalt und Funktion. – Stuttgart : Metzler, 1977.
46. Bausinger H. Humor und Satire. – Tübingen : Niemeyer, 1994.
47. Attardo S., Raskin V. (нім. вид.) Theorie des Humors. – Berlin : De Gruyter, 1991.
48. Kindt W. Der Witz in der Kommunikation. – Tübingen : Narr, 1985.

49. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung. – Berlin ; Boston : De Gruyter, 2015.
50. Schmidt S. J. Komik und Humor. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1980.
51. Kotthoff H. Spaß verstehen. Zur Pragmatik von Humor. – Tübingen : Narr, 1998.
52. Nöth W. Handbuch der Semiotik. – Stuttgart : Metzler, 2000.
53. Laineste L. Witze und ihre soziale Funktion. – Berlin : De Gruyter, 2012.
54. Henne H., Rehbock H. Einführung in die Gesprächsanalyse. – Berlin : De Gruyter, 2001.
55. Röhrich L., Mieder W. Sprichwort und Witz. – Bern : Lang, 1977
56. Fix U. Textlinguistik und Stilistik. – Leipzig : Verlag Enzyklopädie, 2008.
57. Klein J. Der politische Witz. – München : Beck, 1986.
58. Schmitz H. Das Komische. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1973.
59. Lamping D. Der Humor als Text. – Tübingen : Niemeyer, 1990.
60. Günther H. Sprachspiele im Deutschen. – Tübingen : Narr, 2002.
61. Mieder W. Deutscher Humor. – Stuttgart : Reclam, 1999.
62. Polenz P. von. Deutsche Satzsemantik. – Berlin : De Gruyter, 1988.
63. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. – Heidelberg : Quelle & Meyer, 2011.
64. Ziegler E. Witz und Gesellschaft. – Frankfurt am Main : Lang, 2004.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

65. Німецько-російський синонімічний словник // [складено І. В. Рахмановим, Н. М. Мініною, Д. Г. Мальцевою та ін.]. М., 1983. – 704 с.Beyer

H. Sprichwörterlexikon / H. Beyer, A. Beyer. – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1985. – 712 S.

66. Новий тлумачний словник української мови у 4-х т. Том 1. К.: Аконіт, 1998. 910 с.

67. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bdn. / [hrsg. von G. Drosdowski]. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1978. 2992 S.

68. Duden. Das Stilwörterbuch / [hrsg. von G. Drosdowski]. Duden: Bd. 2. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1988. 864 S.

69. Duden. Deutsches Universales Wörterbuch. [3., neu bearb. Aufl.]. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1996. 1816 S.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

70. Senne24-Witze-Datenbank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.senne24.de

71. Witze-Datenbank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.witze.net

72. Deutscher Witzarchiv [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.witzearchiv.net

73. GuteWitze.de [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gutewitze.de

74. Lustige-Witze.de [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lustige-witze.de

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Diplomarbeit bezieht sich auf die Problematik der Berufsstereotype unter komischem Gesichtswinkel. Die Aktualität des erforschten Themas ist durch ein hohes Interesse der modernen Linguistik zum Phänomen des Komischen, sowie zu komplizierten Prozessen der Stereotypisierung des deutschsprachigen regionalen Vertreters zu erklären. Das läßt sich anhand einer meist standhaften und zugleich flexiblen Gattungen wie der Witz ausführen.

Der Witz widerspiegelt die wichtigsten professionelle und kulturelle Stereotype. Die festgestellten und analysierten Vorstellungen der Deutschen über Polizisten, Juristen, Politiker, Ärzte und Programmierer sind nicht nur aus landeskundlicher Sicht wichtig, sondern sie lassen auch die Besonderheiten ihrer komischen Wahrnehmung begreifen. Die meisten erforschten Charakteristika der Berufsvertreter sind negativ. Anhand dieser Stereotype werden solche menschliche Eigenschaften, wie Intelligenz, Charakter charakterisiert.

Der Humoreffekt, der in der Witzsituation entsteht, hängt von der Thematik des Witzes, sowie von der Ausrichtung der Kommunikation ab. Die letzte ist auf die Enthüllung der alogischen Widersprüche orientiert. Unter den wichtigsten Mitteln, die für den Humoreffekt dienen, ist das Wortspiel zu nennen, das auf der Polysemie oder Homonymie gründet. Das Wortspiel kann nicht nut auf der lexikalischen Ebene zum Vorschein kommen, es kann auch phonetisch-graphischen und morphologische Natur haben. Die Abweichungen auf der dialektalen Ebene, Antroponymik sind im Witz auch von Bedeutung.

STEREOTYP, AUTOSTEREOTYP, HETEROSTEREOTYP, WITZ, WORTSPIEL, HUMMOREFFEKT

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, ___Шевцова Олена Петрівна_____, студентка _2__курсу магістратури, форми навчання _____заочної_____, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія_, адреса електронної пошти _lenashevtsova@gmail.com_,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Стилістика гумору в анекдотах професійної тематики» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Шевцова Олена Петрівна